

Ο Μαρξισμός και το Κόμμα- 3ο κεφάλαιο

Του Τζον Μόλινιου (1978)

Μετάφραση Βασίλης Μορέλλας (3ο κεφάλαιο)

<https://www.marxists.org/history/etol/writers/molyneux/1978/party/>

(τα έντονα μαυρισμένα γράμματα είναι παρέμβαση του διαχειριστή του σάιτ και του μεταφραστή, όχι του συγγραφέα)

κεφάλαιο 3-Λένιν: από το Ρωσικό Μπολσεβικισμό στην Κομμουνιστική Διεθνή

Όπως έχουμε δείξει, ως το 1904 ο Λένιν είχε αναπτύξει έναν αριθμό ιδεών που συνιστούσαν οριστικό προχώρημα πάνω στην γενικά αποδεκτή άποψη για το κόμμα. Εξαιτίας αυτού και λόγω της ιστορικής συνέχειας της Μπολσεβίκικης φράξιας από τη διάσπαση του 1903 ως την επανάσταση του 1917, έχει συχνά διατυπωθεί η υπόθεση πως ο Λένιν είχε σχεδόν από την πρώτη στιγμή, τη δική του σαφώς επεξεργασμένη θεωρία για το κόμμα, πολύ διακριτή από εκείνη της σοσιαλδημοκρατίας στη Δύση. Αλλά αυτό ισοδυναμεί με το λάθος να διαβλέπει στο παρελθόν ιδέες που έγιναν ξεκάθαρες πολύ αργότερα. **Στην πραγματικότητα ο Λένιν, σε αυτό το στάδιο, δεν είχε επίγνωση ότι απέκλινε θεμελιωδώς από τη σοσιαλδημοκρατική ορθοδοξία. Ταύτιζε του Μενσεβίκους με το Μπερνσταϊνικό «ρεβιζιονισμό» και τον εαυτό του με την επικρατούσα τάση Μπέμπελ-Κάουτσκι του SPD.**

Οι παραθέσεις από τον Κάουτσκι, ως την κύρια μαρξιστική αυθεντία, συγκροτούν λεγεώνες αυτόν τον καιρό στα έργα του Λένιν και παραμένουν έτσι κατά τη διάρκεια όλης της

προπολεμικής περιόδου. Μέχρι και η τάση του Κάουτσκι να ευνοεί τους Μενσεβίκους δεν επιτρέπεται να επηρεάσει αυτή την γνώμη• αυτό πάντα αποδίδεται στην άγνοια του Κάουτσκι για την πραγματική κατάσταση στη Ρωσία.[\[i\]](#) Ακόμη και τόσο αργά όσο τον Αύγουστο του 1913, ο Λένιν μπορεί να αναφέρεται στον Μπέμπελ ως ένα «πρότυπο ηγέτη των εργατών»[\[ii\]](#) και να τον επαινεί ως τον εκπονητή «των στοιχειωδών στην κοινοβουλευτική τακτική για τη Γερμανική Σοσιαλδημοκρατία, τακτική που ποτέ δεν παραχώρησε ούτε μια ίντσα στον εχθρό... (και) πάντα κατευθύνεται στην επίτευξη του τελικού σκοπού».[\[iii\]](#) Αναφορικά με τη διόραση του συντηρητισμού του SPD, όχι μόνο η Λούξεμπουργκ, η οποία παρακολουθούσε τους ηγέτες του από πρώτο χέρι, μα επίσης κι ο Τρότσκι ήταν μακράν πιο μπροστά από τον Λένιν. Από το 1906 ο Τρότσκι προειδοποιούσε πως:

Τα Ευρωπαϊκά σοσιαλιστικά κόμματα, ιδιαίτερα το μεγαλύτερο από αυτά, το Γερμανικό Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα, έχουν αναπτύξει τον συντηρητισμό τους σε αναλογία με τις μάζες που έχουν αγκαλιάσει τον σοσιαλισμό και τόσο περισσότερο όσο αυτές οι μάζες έχουν οργανωθεί και πειθαρχηθεί. Ως συνέπεια αυτού, η σοσιαλδημοκρατία, ως οργάνωση που ενσαρκώνει την πολιτική πείρα του προλεταριάτου, μπορεί σε μια ορισμένη στιγμή να μετατραπεί σε άμεσο εμπόδιο για το άνοιγμα της σύγκρουσης μεταξύ εργατών και αστικής αντίδρασης. [\[iv\]](#)

Αυτό το σημείο τονίζεται ως μια διόρθωση στην ευρέως διαδεδομένη τάση να υπερβάλλεται η «ενότητα» της σκέψης του Λένιν, ώστε να φτιαχτεί από τις ιδέες του ένα πλήρως συνεπές σύστημα στο οποίο τα πάντα, από την αρχή ως το τέλος, ταιριάζουν κομψά στη θέση τους.[\[v\]](#) Όπως ο Τρότσκι σχολίαζε μια φορά: «Αν ο Λένιν το 1903 είχε καταλάβει και διατυπώσει όλα όσα απαιτούνταν για τους ερχόμενους καιρούς, τότε το υπόλοιπο της ζωής του θα αποτελούσαν μόνο από επαναλήψεις. Στην πραγματικότητα το πράγμα δεν ήταν καθόλου έτσι.»[\[vi\]](#) Υπάρχει

ένα μεγάλο κενό ανάμεσα στην κομματική θεωρία του Λένιν στα 1903-04 και σε εκείνη του 1919 κατά την ίδρυση της Κομμουνιστικής Διεθνούς. Ο Λένιν ανέπτυξε εκείνη τη θεωρία, όχι μονομιάς, μα διαμέσου μιας σειράς αποκρίσεων και γενικεύσεων στην πορεία της ταξικής πάλης. Συνεπώς, όπως και με τον Μαρξ, η κατανόηση εκείνης της θεωρίας δεν μπορεί να αποσπαστεί από ένα ή δύο κείμενα-κλειδιά, αλλά πρέπει να εξαχθεί από μια εξέταση της συνολικής πρακτικής του Λένιν.

1. Ο αντίκτυπος του 1905

Μετά τη διάσπαση του 1903, το επόμενο συμβάν που είχε μείζονα αντίκτυπο στη θεωρία του Λένιν για το κόμμα, ήταν η επανάσταση του 1905. Η πρώτη συνέπεια του 1905 ήταν να βαθύνει τη διάσπαση μεταξύ Μπολσεβίκων και Μενσεβίκων. Αρχικά η διαίρεση είχε να κάνει μόνο με την οργάνωση, φαινομενικά άσχετη με ζητήματα προγράμματος ή στρατηγικής, αλλά τώρα αναδύθηκε μια κεφαλαιώδης απόκλιση αναφορικά με την εκτίμηση των καθοδηγητικών δυνάμεων της επανάστασης. Ο Λένιν, όπως έχουμε υποδείξει παραπάνω, δεχόταν την αστική φύση της επανάστασης, αλλά, λόγω της συντηρητικής, αδύναμης και δειλής φύσης της Ρώσικης αστικής τάξης, επέμενε ότι η αστική επανάσταση θα'πρεπε να γίνει από το προλεταριάτο σε συμμαχία με την αγροτιά. Προσπαθώντας να συμπήξει αυτήν τη θέση για το σκοπό της επαναστατικής δράσης, ο Λένιν ισχυριζόταν ότι οι σοσιαλδημοκράτες όφειλαν να εργαστούν για να σπάσουν την επιρροή των αστών φιλελεύθερων (Καντέ κλπ) πάνω στην αγροτιά και μετά να μεθοδεύσουν μια κοινή προλεταριακή-αγροτική εξέγερση για την ανατροπή της αυταρχίας. Απόρροια ενός πετυχημένου ξεσηκωμού θα ήταν μια προσωρινή επαναστατική κυβέρνηση, αποτελούμενη από το κόμμα των επαναστατημένων εργατών (τη Σοσιαλδημοκρατία) και το κόμμα της επαναστατημένης αγροτιάς (τους Σοσιαλεπαναστάτες) που θα εκπροσωπούσαν τη «δημοκρατική δικτατορία του προλεταριάτου και της αγροτιάς».

Μετά από μια σύντομη περίοδο ενεργητικών μέτρων για να σαρωθεί κάθε υπόλειμμα της φεουδαρχίας, η προσωρινή επαναστατική κυβέρνηση θα συγκαλούσε μια συντακτική συνέλευση, που λόγω της αγροτικής πλειοψηφίας του πληθυσμού θα ήταν αναπότρεπτα αντισοσιαλιστική και οι σοσιαλδημοκράτες θα γίνονταν τότε ένα κόμμα αντιπολίτευσης, ηγούμενο του αγώνα για τον σοσιαλισμό. Με αυτόν τον τρόπο, υποστήριζε ο Λένιν, η Ρώσικη επανάσταση θα ήταν ολοκληρωμένη (όπως στη μεγάλη Γαλλική Επανάσταση, παρά ένας άθλιος συμβιβασμός όπως στη Γερμανία το 1848) και θα διασφάλιζε τις καλύτερες δυνατές προϋποθέσεις για τις μελλοντικές μάχες του προλεταριάτου. [\[vii\]](#)

Οι Μενσεβίκοι ωστόσο, απέρριπταν αυτήν την προοπτική. Όλο και περισσότερο έτειναν προς την άποψη πως επειδή η επανάσταση ήταν αστική, η καθοδηγητική της δύναμη έπρεπε να είναι η αστική τάξη, και ανέθεταν μόνο έναν συμπληρωματικό ρόλο στο προλεταριάτο. Η δουλειά των σοσιαλδημοκρατών ήταν να πιέζουν τους αστούς φιλελεύθερους έτσι ώστε να τους «επαναστατικοποιήσουν», μα την ίδια στιγμή να μην τους τρομάξουν. Αυτοί απέρριπταν τη φόρμουλα της «δημοκρατικής δικτατορίας του προλεταριάτου και της αγροτιάς» και την συμμετοχή σε μια προσωρινή επαναστατική κυβέρνηση, γιατί πιθανώς θα «προκαλούσαν την απόσυρση των αστικών τάξεων από την επανάσταση και γι'αυτό την ελάττωση της σαρωτικής της δύναμης». [\[viii\]](#) Κατά τη διάρκεια της ανόδου της επανάστασης, οι Μενσεβίκοι παρασύρθηκαν σε μεγάλο βαθμό από τα γεγονότα, μα μόλις το κίνημα άρχισε να υποχωρεί, όλο και περισσότερο άρχιζαν να εκφράζουν μεταμέλεια για τις ακραίες θέσεις και δράσεις στις οποίες είχαν σπρωχτεί -μια διαδικασία που αποκορυφώθηκε στη διαβόητη παρατήρηση του Πλεχάνοβ, «Δε θα έπρεπε να έχουμε πάρει τα όπλα.» [\[ix\]](#)

Η παρατήρηση των χειρισμών των Μενσεβίκων από τον Λένιν, τον έπεισε για την σύνδεση μεταξύ οπορτουνισμού στην οργάνωση και οπορτουνισμού στις πολιτικές. Γι'αυτό, παρόλο που η κοινή δράση Μπολσεβίκων και Μενσεβίκων εργατών στους επαναστατικούς αγώνες παρήγαγε μεγάλες πιέσεις για ενοποίηση, στις οποίες ο

Λένιν επίσημα συναινούσε*, γινόταν πιο αποφασισμένος από ποτέ να ενδυναμώσει την ανεξάρτητη οργάνωση της δικής του τάσης. Στο άρθρο του, στα 1910, πάνω στο «Ιστορικό νόημα της εσωκομματικής πάλης στη Ρωσία», είναι πάνω στο θέμα του ρόλου του προλεταριάτου στην επανάσταση που ο Λένιν εστιάζει, γράφοντας ότι «ο Μπολσεβικισμός ως τάση πήρε οριστικό σχήμα την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1905». [\[x\]](#)

Η δεύτερη συνέπεια της επανάστασης ήταν να αναδείξει μια μετατόπιση έμφασης στην αντίληψη του Λένιν για τη σχέση ανάμεσα στο κόμμα και την τάξη. Στο *Τι να κάνουμε;* ο Λένιν είχε δικαιολογήσει την άποψή του για το κόμμα με το επιχείρημα ότι ο σοσιαλισμός έπρεπε να εισαχθεί στην εργατική τάξη «από τα έξω» και ότι αυθόρμητα η εργατική τάξη δε μπορούσε να υψωθεί πάνω από το επίπεδο του συνδικαλισμού. Ενόψει των πελώριων και αυθόρμητων επαναστατικών επιτευγμάτων της Ρωσικής εργατικής τάξης, ο τόνος των γραπτών του Λένιν αλλάζει εντελώς.

Δεν υπάρχει η παραμικρότερη αμφιβολία πως η επανάσταση θα διδάξει “σοσιαλδημοκρατισμό” στις μάζες των εργατών στη Ρωσία... Μια τέτοια ώρα η εργατική τάξη αισθάνεται μια ενστικτώδη παρόρμηση για ανοιχτή επαναστατική δράση. [\[xi\]](#)

Η εργατική τάξη είναι ενστικτωδώς, αυθόρμητα σοσιαλδημοκρατική. [\[xii\]](#)

Είναι τώρα που ο Λένιν σημειώνει «πως το στοιχειακό ένστικτο του εργατικού κινήματος μπορεί να διορθώνει τις συλλήψεις των μεγαλύτερων μυαλών» [\[xiii\]](#) και από αυτό το σημείο και μετά γίνεται επιφυλακτικός για τις διατυπώσεις του *Τι να κάνουμε;* «Το *Τι να κάνουμε;*», γράφει στα 1907, «είναι μια αντιφατική διόρθωση «οικονομιστικών» διαστρεβλώσεων και θα ήταν να λάθος να ιδωθεί η παμφλέτα υπό οποιοδήποτε άλλο φως». [\[xiv\]](#) Αυτή η επανεκτίμηση δεν εμπεριείχε, ωστόσο, μια επιστροφή στην

αυθορμητίστικη ή φαταλιστική στάση προς τα καθήκοντα του κόμματος -αντίθετα ήταν ακριβώς σε αυτό το σημείο που ο Λένιν επιτέθηκε πιο δυνατά στους Μενσεβίκους. «Καλοί διαδηλωτές, μα κακοί ηγέτες, αυτοί μειώνουν την υλιστική αντίληψη της ιστορίας αγνοώντας τον ενεργό, ηγετικό και καθοδηγητικό ρόλο στην ιστορία που μπορεί και πρέπει να παίζει από κόμματα που κατανοούν τα υλικά προαπαιτούμενα της επανάστασης και που έχουν τοποθετήσει τον εαυτό τους στην κεφαλή των προοδευτικών τάξεων.»[\[xv\]](#) Η ρήξη με τον οικονομίστικο φαταλισμό που είχε επιτευχθεί στο *Τι να κάνουμε;* και το *Ένα Βήμα Εμπρός, Δύο Βήματα Πίσω* διατηρείται και αναπτύσσεται, αλλά απελευθερώνεται από το ελιτίστικο θεμέλιο που ο Λένιν της είχε δώσει στην αρχή. Οι διατυπώσεις στο *Δύο Τακτικές* είναι εξόχως διαλεκτικές. «Αναμφίβολα, η επανάσταση θα διδάξει εμάς και θα διδάξει τις μάζες του λαού. Αλλά το ερώτημα που τώρα αντικρίζει ένα μαχητικό πολιτικό κόμμα είναι: εμείς θα γίνουμε ικανοί να διδάξουμε τίποτα στην επανάσταση;»[\[xvi\]](#)

Το επακόλουθο αυτής της θεωρητικής μετατόπισης ήταν ο αγώνας του Λένιν, μέσα στην Μπολσεβίκικη φράξια, κατά της επιρροής των «επαγγελματιών επαναστατών» ή των «ανθρώπων των επιτροπών» στους οποίους είχε δώσει τόσο πολύ έμφαση ένα-δυο χρόνια νωρίτερα. Στην προεπαναστατική περίοδο της μυστικής δραστηριότητας αυτοί οι «επίτροποι» παρείχαν την απαραίτητη σταθερότητα και ειδημοσύνη για να εδραιωθεί στέρεα το κόμμα σε τέτοιες δύσκολες περιστάσεις, αλλά επίσης έγιναν θύμα ενός ορισμένου ρουτινιάρικου αυτοματισμού που αποκάλυψε τα αντιδραστικά χαρακτηριστικά του με την έλευση της επανάστασης. Συγκεκριμένα, αυτοί αποτελούσαν απτή ενσάρκωση της θεωρίας της «μεταφοράς του σοσιαλισμού στην εργατική τάξη από τα έξω» και ως τέτοιοι συνήθιζαν να έχουν μια υπεροπτική στάση προς τους εργάτες, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν πρακτικά καθόλου εργάτες στις επιτροπές των Μπολσεβίκων. Το ζήτημα ανάδειξης εργατών στις επιτροπές αναφάνηκε στο τρίτο συνέδριο των Μπολσεβίκων τον Απρίλη του 1905. Η Κρούπσκαγια έχει περιγράψει τη διαμάχη:

Ο Βλάντιμιρ Ίλιτς υπερασπίστηκε σθεναρά την ιδέα συμπερίληψης εργατών. Οι άνθρωποι του εξωτερικού, ο Μπογκντάνοβ και οι συγγραφείς ήταν επίσης υπέρ. Οι Κομιτέτσικς (άνθρωποι των επιτροπών) ήταν κατά. Και οι δυο πλευρές εξάφθηκαν πολύ...

Στο λόγο του σε αυτή τη συζήτηση ο Βλάντιμιρ Ίλιτς είπε: «Νομίζω ότι θα'πρεπε να αναλογιστούμε το ερώτημα πλατύτερα. Το να φέρεις εργάτες στις επιτροπές δεν είναι ένα μόνο εκπαιδευτικό, αλλά ένα πολιτικό καθήκον. Οι εργάτες έχουν ένα ταξικό ένστικτο κι ακόμη και με λίγη πολιτική πείρα γίνονται πολύ γρήγορα αμετακίνητοι Σοσιαλδημοκράτες. Θα ήθελα πάρα πολύ να δω οχτώ εργάτες στις επιτροπές μας για κάθε δύο διανοούμενους...»

Όταν ο Μιχαήλκοβ (Πεστολόβσκι) είπε, «οπότε στην πρακτική δουλειά πολύ μικρές απαιτήσεις υπάρχουν για διανοούμενους, μα εξαιρετικά μεγάλες απαιτήσεις υπάρχουν για εργάτες», ο Βλάντιμιρ Ίλιτς κραύγασε: «Αυτό είναι απολύτως σωστό!» Η αναφώνησή του πνίχτηκε από μια χορεία «Όχι σωστό!» από τους Κομιτέτσικς. Όταν ο Ρουμγιάνστιεβ είπε «Υπάρχει μόνο ένας εργάτης στην επιτροπή της Πετρούπολης, παρόλο που η δουλειά συνεχίζεται εδώ και δεκαπέντε χρόνια» ο Βλάντιμιρ Ίλιτς φώναξε: «Τι αίσχος». [\[xviii\]](#)

Η διαμάχη γύρω από την εργατική ανάμειξη στις επιτροπές, πάνω στην οποία, παρεμπιπτόντως, **ο Λένιν ηττήθηκε από το συνέδριο**, υπήρξε μία μόνο πλευρά της πάλης του Λένιν κατά του συντηρητικού σεκταρισμού στις τάξεις των Μπολσεβίκων. Ένα άλλο ζήτημα πάνω στο οποίο συγκρούσθηκε με τους υποστηρικτές του, ήταν η στάση του κόμματος προς το σοβιέτ. Ο Τρότσκι, ο πρόεδρος του σοβιέτ, έχει περιγράψει την αρχική αντίδραση των Μπολσεβίκων σε αυτόν τον ιστορικό οργανισμό.

Η Επιτροπή Πετρούπολης των Μπολσεβίκων αρχικά τρόμαξε με ένα τέτοιο νεωτερισμό σαν τη μη κομματική εκπροσώπηση των μαχόμενων μαζών και δεν μπόρεσε να βρει τίποτε καλύτερο να κάνει απ'το να παρουσιάσει στο σοβιέτ ένα τελεσίγραφο: άμεσα να υιοθετήσει ένα Σοσιαλδημοκρατικό πρόγραμμα ή να διαλυθεί. Το σοβιέτ της Πετρούπολης ως σύνολο, συμπεριλαμβανομένου και του αποσπάσματος Μπολσεβίκων εργατών, αγνόησε αυτό το τελεσίγραφο χωρίς να κουνήσει βλεφαρίδα.[\[xviii\]](#)

Ακόμη και από το εξωτερικό, ο Λένιν είδε τη στειρότητα μιας τέτοιας προσέγγισης και αντιτάχθηκε σε αυτήν με ένα γράμμα προς την εφημερίδα του κόμματος Νοβάγια Ζιζν[\[xix\]](#), στο οποίο ισχυριζόταν ότι το ζήτημα δεν ήταν σοβιέτ ή κόμμα, μα «και Σοβιέτ Εργατικών Αντιπροσώπων και κόμμα»[\[xx\]](#) και ότι θα ήταν ασύνετο για το σοβιέτ «να προσχωρήσει σε οποιοδήποτε μοναδικό κόμμα»[\[xxi\]](#). «Στο μυαλό μου», έγραφε ο Λένιν, «το Σοβιέτ Εργατικών Αντιπροσώπων, ως ένα επαναστατικό κέντρο που παρέχει πολιτική ηγεσία, δεν είναι πολύ πλατύ για οργάνωση, μα αντίθετα, μια πολύ συγκεκριμένων καθηκόντων οργάνωση. Το σοβιέτ πρέπει να αυτοανακηρυχθεί προσωρινή επαναστατική κυβέρνηση ή να σχηματίσει μια τέτοια κυβέρνηση.»[\[xxii\]](#)**

Η ουσιαστική διαφορά μεταξύ των «επιτρόπων» και του Λένιν ήταν πως οι πρώτοι επιθυμούσαν να εφαρμόσουν στην επανάσταση την έννοια του κόμματος που είχε λειτουργήσει στην προεπαναστατική περίοδο, ενώ ο Λένιν ήθελε να αναδιοργανώσει τελείως το κόμμα έτσι ώστε να αγκαλιάσει νέες δυνάμεις και να αντιμετωπίσει τα νέα καθήκοντα που ξεπετάχτηκαν από την επανάσταση.

Αν αποτύχουμε να δείξουμε γενναία πρωτοβουλία στην σύσταση νέων οργανώσεων, θα πρέπει να εγκαταλείψουμε ως ανεδαφικές όλες τις αξιώσεις για τον ρόλο της πρωτοπορίας. Αν σταματήσουμε ανήμποροι στα κεκτημένα όρια, σχήματα και περιορισμούς των επιτροπών, ομάδων, συνεδριάσεων και κύκλων θα

αποδείξουμε μονάχα τη δική μας ανικανότητα. Χιλιάδες κύκλοι ξεπηδούν τώρα παντού χωρίς τη βοήθειά μας, χωρίς οποιοδήποτε καθορισμένο πρόγραμμα ή στόχο, απλώς από τον αντίκτυπο των γεγονότων... Ας αφήσουμε όλους αυτούς τους κύκλους, εκτός εκείνων που είναι δηλωμένα μη σοσιαλδημοκρατικοί, είτε να ενταχθούν άμεσα στο κόμμα είτε να **ευθυγραμμίσουν τον εαυτό τους με το κόμμα**. Στην τελευταία περίπτωση δεν πρέπει να απαιτήσουμε να αποδεχτούν το πρόγραμμά μας ή να αποκτήσουν απαραίτητα οργανωτικές σχέσεις με εμάς. Η διάθεσή τους για διαμαρτυρία και η συμπάθειά τους για την υπόθεση της διεθνούς επαναστατικής σοσιαλδημοκρατίας καθαυτές αρκούν, εφόσον οι σοσιαλδημοκράτες δουλεύουν ανάμεσά τους. [\[xxii\]](#)

Ο κομματικός μηχανισμός αντιστάθηκε στις παραινέσεις του Λένιν, μα η πορεία των γεγονότων ήταν με το μέρος του. Ως τον Νοέμβρη του 1905 μπορούσε να σημειώνει με ικανοποίηση:

Στο τρίτο συνέδριο του Κόμματος, πρότεινα να υπάρχουν περίπου οχτώ εργάτες για κάθε δύο διανοούμενους στις κομματικές επιτροπές. Πόσο παρωχημένη μοιάζει αυτή η πρόταση σήμερα! Τώρα πρέπει να επιθυμούμε κάθε νέα κομματική οργάνωση να έχει ένα σοσιαλδημοκράτη διανοούμενο σε αρκετές εκατοντάδες σοσιαλδημοκράτες εργάτες. [\[xxiii\]](#)

Ακριβώς όπως η θεωρητική επανεκτίμηση του Λένιν για τις αυθόρμητες δυνατότητες του προλεταριάτου δεν περιείχε μια επιστροφή στον οικονομικό φαταλισμό, ούτε και οι νέες απόψεις του για την οργάνωση του κόμματος σημαίνουν υιοθέτηση της Μενσεβίκικης θέσης για το πλατύ κόμμα. Η **προσαρμόσιμη επέκταση που οραματίστηκε ο Λένιν την επαναστατική περίοδο** ήταν εφικτή **μόνον στην βάση της συμπαγούς προετοιμασίας του κόμματος πρωτύτερα.**

Διακινδυνεύει η σοσιαλδημοκρατία με την υλοποίηση του σχεδίου που προτείνουμε;

Ο κίνδυνος μπορεί να ειπωθεί ότι έγκειται σε μια ξαφνική εισροή μεγάλων αριθμών μη-σοσιαλδημοκρατών μέσα στο κόμμα. Αν αυτό συνέβαινε, το κόμμα θα διαλυόταν μέσα στις μάζες, θα έπανε να είναι η συνειδητή πρωτοπορία της τάξης του, ο ρόλος του θα υποβαθμιζόταν σε εκείνον της ουράς. Αυτό όντως θα σήμαινε μια αξιοθρήνητη περίοδο. Και αυτός ο κίνδυνος **θα μπορούσε** αναμφίβολα να μετατραπεί σε **πολύ σοβαρό αν** εμείς δείχναμε οποιαδήποτε κλίση στην δημαγωγία, αν στερούμασταν κομματικών αρχών... εντελώς, ή αν εκείνες οι αρχές ήταν ασθενικές και ετοιμόρροπες. Όμως το γεγονός είναι ότι τέτοια «αν» δεν υπάρχουν. Εμείς οι Μπολσεβίκοι δεν έχουμε δείξει ποτέ καμία κλίση στην δημαγωγία... Έχουμε απαιτήσει ταξική συνειδητοποίηση από εκείνους που εντάσσονται στο κόμμα, έχουμε επιμείνει στην τρομερή σημασία της συνέχειας στην ανάπτυξη του κόμματος, έχουμε υπάρξει κήρυκες της πειθαρχίας και έχουμε απαιτήσει **κάθε** κομματικό μέλος να εκπαιδευτεί στη μία ή την άλλη από τις κομματικές οργανώσεις...

Μην ξεχνάτε ότι σε κάθε ζωντανό και αναπτυσσόμενο κόμμα πάντα θα υπάρχουν στοιχεία αστάθειας, αναποφασιστικότητας, αμφιταλάντευσης. Όμως αυτά τα στοιχεία μπορούν να επηρεαστούν και θα ενδώσουν στην επιρροή του αμετακίνητου και στέρεου πυρήνα των σοσιαλδημοκρατών. [\[xxiv\]](#)

Έτσι η πείρα της «μεγάλης γενικής πρόβας» της Ρώσικης Επανάστασης ύψωσε τη θεωρία του Λένιν για το κόμμα σε ένα νέο επίπεδο. Βάθυνε την αντίθεσή του στον οπορτουνισμό και ενδυνάμωσε την αποφασιστικότητά του να χτίσει ένα ειδικά επαναστατικό κόμμα. Επίσης ξεκαθάρισε την από μέρους του κατανόηση της σχέσης μεταξύ κόμματος και τάξης. Το κόμμα παραμένει μια πρωτοπορία, διακριτό από την τάξη ως όλον, αλλά

τώρα είναι το κόμμα των προχωρημένων εργατών -ένα τμήμα της τάξης, όχι το κόμμα της ταξικά υποβαθμισμένης διανοήσης που εισάγει το σοσιαλισμό «από τα έξω». Όμως δεν ήταν μόνο το ανάβρυσμα της επανάστασης που επηρέασε τον Λένιν, η περίοδος της αντίδρασης που ακολούθησε επίσης πρόσθεσε σημαντικά στοιχεία στην θεωρία του για το κόμμα.

2. Η αντίδραση ατσαλώνεται

Μετά την ήττα της επανάστασης του 1905, φριχτή αντίδραση αγκάλιασε τη Ρωσία για σειρά ετών. Η ηττοπάθεια ενέσκηψε παντού, οι Μπολσεβίκικες οργανώσεις συντρίφτηκαν.

Είναι ενδιαφέρον να συγκρίνει κανείς την απάντηση του Λένιν σ'αυτή την κατάσταση με εκείνη του Μαρξ μετά την ήττα των επαναστάσεων του 1848. Ο Μαρξ διέλυσε την Κομμουνιστική Ένωση, άφησε τους εμιγκρέδες στους μικροκαβγάδες τους και αποσύρθηκε στη μελέτη. Ο Λένιν, ωστόσο, προσκολλήθηκε απεγνωσμένα στα απομεινάρια της κομματικής του οργάνωσης όσο και στην κομματική ιδέα, υπερασπιζόμενός τα ενάντια σ'όλες τις επιθέσεις. «Αφήστε τους Μαυροεκατονταρχίτες*** αντιδραστικούς να αγκαλιάζουν και να ωρύονται», έγραφε, «αφήστε την αντίδραση να μαίνεται... Ένα κόμμα που πετυχαίνει να εδραιωθεί, για επίμονη εργασία σε επαφή με τις μάζες, ένα κόμμα της προοδευτικής τάξης που πετυχαίνει να οργανώσει την πρωτοπορία της και που διευθύνει τις δυνάμεις του με τέτοιο τρόπο ώστε να επηρεάσει με σοσιαλδημοκρατικό πνεύμα κάθε έκφανση της ζωής του προλεταριάτου -ένα τέτοιο κόμμα θα νικήσει ό,τι κι αν συμβεί.»[\[xxv\]](#)

Για να διατηρήσει και να χτίσει το είδος του κόμματος που ήθελε, ο Λένιν είχε να δώσει πολλές φραξιονιστικές μάχες. Ο τρεις σημαντικότερες από αυτές ήταν εναντίον (α) του «λικβινταρισμού» της δεξιάς πτέρυγας, (β) του «οτζοβισμού» («ανακλητισμού») της άκρας αριστεράς και (γ) του κεντριστικού

«συμφιλιωτισμού»^{****}. Αυτές οι αντιδικίες έγιναν πολύ άγριες και πολύ περιπλεγμένες και το θεωρητικό επίπεδο των πολεμικών που παρήγαγαν δεν ήταν πάντοτε πολύ υψηλό. Συνεπώς, δεν υπάρχει ανάγκη να μπούμε εδώ σε λεπτομέρειες γύρω απ'αυτές, μα ωστόσο ορισμένες σπουδαίες γενικές αρχές αναδύθηκαν, οι οποίες είναι άξιες σημείωσης και οι οποίες κράτησαν τον Λένιν σε πλεονεκτική θέση τα επόμενα χρόνια.^[xxvi] Πρώτα, ότι το κόμμα δεν είναι μόνο ένα οργανισμός επίθεσης, αλλά επίσης και «συντεταγμένης υποχώρησης». «Από όλα τα ηττημένα αντιπολιτευτικά και επαναστατικά κόμματα, οι Μπολσεβίκοι διενέργησαν την πιο συντεταγμένη υποχώρηση, με την ελάχιστη απώλεια στο “στρατό” τους, με τον πυρήνα του καλύτερα διατηρημένο.»^[xxvii] Δεύτερο, η αρχή του «συνδυασμού παράνομης δουλειάς με τη χρήση “νόμιμων ευκαιριών”». ^[xxviii] Και τρίτο, η αρχή της διεξαγωγής της πάλης κατά του οπορτουνισμού μέχρι τα οργανωτικά του συμπεράσματα και της **πραγματοποίησης διάσπασης με όλα τα μη επαναστατικά στοιχεία.**

Ήταν αυτό το τελευταίο σημείο που αποτέλεσε αληθινά τη διακριτή σφραγίδα του Λενινισμού και που απέφερε στα 1912 την επίσημη ίδρυση του Ρωσικού Σοσιαλδημοκρατικού Εργατικού Κόμματος (Μπολσεβίκοι) ως ένα πλήρως ξεχωριστό και ανεξάρτητο κόμμα. Ο Κάουτσκι είχε πολεμήσει τον Μπέρνσταϊν θεωρητικά, αλλά οι ρεβιζιονιστές δεν είχαν εξοριστεί από το SPD. Η Ρόζα Λούξεμπουργκ πολέμησε τον Κάουτσκι και το κέντρο του SPD, αλλά δεν έχτισε καμιά ξέχωρη οργάνωση. Ο Τρότσκι ήταν αντίθετος και στον λικβινταρισμό και στον οτζοβισμό και ήταν ακριβώς το ίδιο επικριτικός με τον Λένιν για την πολιτική γραμμή των Μενσεβίκων^[xxix], ωστόσο εργαζόταν δραστήρια εναντίον μιας διάσπασης. Αποτέλεσε επίσης προχώρημα και στην προηγούμενη θέση του ίδιου του Λένιν, καθώς ότι η διάσπαση του 1903 ήταν σε μεγάλο βαθμό έργο των Μενσεβίκων κι ο Λένιν ήταν συχνά πρόθυμος να ευνοήσει μια επανένωση, ενώ τώρα αυτός έσπαζε από τους Μενσεβίκους μια για πάντα.

Το αποτέλεσμα των αποφασιστικών αγώνων του Λένιν κατά τη διάρκεια της αντίδρασης ήταν πως οι Μπολσεβίκοι άρχιζαν τη ζωή

τους ως ολοκληρωτικά ανεξάρτητο κόμμα τη στιγμή που το εργατικό κίνημα άρχιζε να επανέρχεται. Το βραδέως αναζωογονούμενο κίνημα δέχτηκε μεγάλη ώθηση από τη σφαγή των χρυσωρύχων στο Λένα στις 4 Απρίλη 1912, κάτι που παρήγαγε ένα κύμα απεργιών, συγκεντρώσεων διαμαρτυρίας και διαδηλώσεων σε όλη τη χώρα, κλιμακούμενο σε μια Πρωτομαγιάτικη απεργία των 400.000. Ο Λένιν παρενέβη σε αυτήν την κατάσταση μέσω της παραγωγής μιας νόμιμης καθημερινής εφημερίδας, της *Πράβντα*****, το πρώτο τεύχος της οποίας εμφανίστηκε 18 μέρες μετά τη σφαγή του Λένα. Η *Πράβντα* συνδύαζε μια αδιάλλακτη επαναστατική πολιτική γραμμή[xxx] με πολυάριθμα ραπόρτα από εργάτες που οι ίδιοι εξιστορούσαν τις καθημερινές τους συνθήκες και μάχες. Σε ένα χρόνο 11.000 τέτοια εργατικά γράμματα και συνεισφορές είχαν δημοσιευτεί.[xxxi] Η καθημερινή κυκλοφορία της *Πράβντα* έφτασε πάνω από 40.000 και ο σχηματισμός εργατικών ομάδων που μάζευαν χρήματα για την εφημερίδα αντιστάθμιζε την έλλειψη ενός μαζικού νόμιμου κόμματος. Στη βάση μιας φιλόπονης ανάλυσης αυτών των εισπράξεων ο Λένιν έδειξε ότι οι Μπολσεβίκοι είχαν κερδίσει την καθαρή ηγεμονία πάνω στους πολιτικά συνειδητούς εργάτες. Το 1913 η *Πράβντα* έλαβε δωρεές από 2.181 ομάδες, ενώ οι Μενσεβίκικες εφημερίδες πήραν δωρεές από 661 ομάδες. Το 1914 ως τις 13 Μάη το νούμερο για την *Πράβντα* ήταν 2.873 απέναντι σε 671 για τους Μενσεβίκους.[xxxii] Από αυτό ο Λένιν συμπέρανε, «ο Πραβντισμός, οι Πραβντιστικές αποφάσεις και οι Πραβντιστικές τακτικές έχουν ενώσει τα τέσσερα πέμπτα των ταξικά συνειδητών εργατών της Ρωσίας.»[xxxiii] Ο Λένιν είχε έτσι γίνει ο πρώτος μαρξιστής που έφτιαξε ένα κόμμα αποτελούμενο αποκλειστικά από επαναστάτες, δίχως καμία ρεφορμιστική ή οπορτουνιστική πτέρυγα, το οποίο είχε επίσης μια σοβαρή βάση στην εργατική τάξη.

3. Η πιο επαναστατική μερίδα της Δεύτερης Διεθνούς

Σε αυτό το σημείο είναι χρήσιμο να εξετάσουμε σαν τι αληθινά έμοιαζε στην πράξη το Μπολσεβίκικο κόμμα, η απτή ενσάρκωση των ιδεών του Λένιν για το κόμμα, και να δούμε πώς συγκρινόταν με τα πιο «ορθόδοξα» σοσιαλδημοκρατικά κόμματα.

Αρχικά, οι Μπολσεβίκοι ήταν, βέβαια, ένα παράνομο κόμμα που λειτουργούσε σε μια χώρα όπου δεν υπήρχαν καθόλου δημοκρατικές ελευθερίες και ενεργά συνδικάτα, ενώ οι περισσότερες Δυτικές σοσιαλδημοκρατίες είχαν από καιρό αποκτήσει τη νομιμότητά τους. Κατά συνέπεια, οι Μπολσεβίκοι δεν ανέπτυξαν ούτε μπορούσαν να αναπτύξουν, όπως για παράδειγμα το SPD, ένα πλατύ στρώμα λειτουργών αποτελούμενο από τοπικούς αξιωματούχους, συνδικαλιστές ηγέτες, μέλη του κοινοβουλίου, τοπικούς συμβούλους κλπ. Αυτό είναι ένα στρώμα αναπότρεπτα υποκείμενο σε τεράστιες «μετριαστικές» πιέσεις από το περιβάλλον του. Υψωμένοι σε μια προνομιούχα θέση απέναντι στους κοινούς εργάτες, τέτοιοι λειτουργοί βρίσκουν ότι υπάρχει ένα ορισμένος ρόλος που έχουν να παίξουν, όχι μόνο μέσα στο εργατικό κίνημα, μα επίσης μέσα στον καπιταλισμό, ως μεσολαβητές μεταξύ των τάξεων και επομένως έχουν άμεσο συμφέρον για κοινωνική ειρήνη. Γι'αυτό και συνιστούν μείζονα συντηρητική δύναμη. Στο εσωτερικό της διεθνούς σοσιαλδημοκρατίας, αυτό το στρώμα ενεργούσε ως μια μόνιμη βάση για το ρεφορμισμό. **Το γεγονός ότι η Μπολσεβίκικη ηγεσία και το τοπικό της προσωπικό βρίσκονταν κοντύτερα στη φυλακή ή τη Σιβηρική εξορία, παρά σε υπουργικά πόστα ή τη συνδικαλιστική υπαλληλοκρατία και ότι το ίδιο το κόμμα δεν είχε κάτι περισσότερο από ένα κουρελιασμένο διοικητικό μηχανισμό, έκαναν το κόμμα σχετικά (αν και όχι απόλυτα) απρόσβλητο στον γραφειοκρατικό ρουτινισμό.**

Δεύτερο, το Μπολσεβίκικο κόμμα ήταν έντονα προλεταριακό σε σύνθεση. Ο Ντέιβιντ Λέιν έχει εξάγει την ακόλουθη ανάλυση των μελών των Μπολσεβίκων για το 1905: εργάτες, 61.9 τοις εκατό• αγρότες, 4.8 τοις εκατό• υπάλληλοι, 27.4 τοις εκατό• άλλοι 5.9 τοις εκατό• [\[xxxiv\]](#) και συμπεραίνει, «αν κριθεί από τις κατώτατες βαθμίδες του κόμματος και ειδικά από τη λαϊκή του υποστήριξη, μπορεί να ειπωθεί πως οι Μπολσεβίκοι ήταν ένα

“εργατικό” κόμμα», ενώ, «φαίνεται πιθανό ότι οι Μενσεβίκοι είχαν συγκριτικά περισσότερα “μικροαστικά” μέλη και λιγότερους εργατικούς υποστηρικτές στις κατώτατες βαθμίδες». [\[xxxv\]](#) Κατά τη διάρκεια της αντίδρασης υπήρξε μια μαζική έξοδος διανοουμένων από το κίνημα, ενώ οι εργοστασιακοί πυρήνες, μολονότι απομονωμένοι, επιβίωσαν καλύτερα, αυξάνοντας έτσι την προλεταριοποίηση του κόμματος. Η προαναφερόμενη ανάλυση του Λένιν περί χρηματικών εισπράξεων μεταξύ 1912 και 1914 επικυρώνει αυτήν την εικόνα. Από όλες τις δωρεές στην *Πράβντα* στο πρώτο τέταρτο του 1914, 87 τοις εκατό προερχόταν από εργατικές εισπράξεις και 13 τοις εκατό από μη-εργάτες, ενώ μόνο το 44 τοις εκατό των δωρεών στις Μενσεβίκικες εφημερίδες προερχόταν από εργάτες και 56 τοις εκατό από μη-εργάτες. [\[xxxvi\]](#)

Ο συνδυασμός της παράνομης κατάστασης του κόμματος και της προλεταριακής του σύνθεσης συνετέλεσαν σε μια οργανωτική δομή ριζικά διαφορετική από την κανονική σοσιαλδημοκρατική παράδοση. Παρά την επαναστατική τους ρητορική, η ουσιαστική στρατηγική των περισσότερων κομμάτων της Δεύτερης Διεθνούς ήταν η επίτευξη της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας. Συνεπώς, οι βασικές μονάδες αυτών των κομμάτων ήταν οργανωμένες πάνω σε οικιστικές ή γεωγραφικές γραμμές, ώστε να διευκολύνουν την κινητοποίηση των κομματικών μελών για εκλογικές εκστρατείες στις αντίστοιχες εκλογικές περιφέρειες. Στη Ρωσία η απουσία κοινοβουλευτικών εκλογών και η ανάγκη μυστικότητας οδήγησαν τους Μπολσεβίκους να βασίσουν την οργάνωσή τους στα εργοστάσια. Ο Όσιπ Πιατνίτσκι, ένας παλιός Μπολσεβίκος οργανωτής, καταγράφει ότι «κατά τη διάρκεια όλων των περιόδων, η κατώτερη κομματική οργάνωση των Μπολσεβίκων υπήρχε στον τόπο δουλειάς παρά στον τόπο κατοικίας». [\[xxxvii\]](#) Αυτή η δομή, παρά το μικρό μέγεθος του Μπολσεβίκικου κόμματος, συντέλεσε για μια πιο επιστήθια σχέση μεταξύ του κόμματος και του προλεταριάτου απ’ό,τι είχε επιτευχθεί απ’τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα, όπου η επαφή με τα εργοστάσια έτεινε να διατηρείται μόνο έμμεσα, διαμέσου του ελέγχου των συνδικάτων κι όπου ένας καθορισμένος καταμερισμός εργασίας λειτουργούσε μεταξύ του βιομηχανικού

αγώνα που χειρίζονταν τα σωματεία και του πολιτικού αγώνα που χειριζόταν το κόμμα. Κανένας τέτοιος ντε φάκτο διαχωρισμός δεν συνέβη με τους Μπολσεβίκους. Ο Πιατίνσκι έχει περιγράψει τη δουλειά των Μπολσεβίκικων εργοστασιακών πυρήνων:

Στην Τσαρική Ρωσία οι πυρήνες... αξιοποιούσαν όλες τις στενοχώριες στα εργοστάσια• την τραχύτητα των επιστατών, τις μειώσεις των μισθών, τα πρόστιμα, την αποτυχία παροχής ιατρικής βοήθειας σε ατυχήματα κλπ, για προφορική αγκιτάτσια στον χώρο δουλειάς, μέσω φυλλαδίων, συναντήσεις στις πύλες του εργοστασίου ή στις αυλές του εργοστασίου και ξέχωρες συναντήσεις των πιο ταξικά συνειδητών και επαναστατικών εργατών. Οι Μπολσεβίκοι πάντα έδειχναν τη σύνδεση ανάμεσα στην κακομεταχείριση στα εργοστάσια και την κυριαρχία της αυταρχίας... Την ίδια στιγμή η αυταρχία συνδεόταν στην αγκιτάτσια των κομματικών πυρήνων με το καπιταλιστικό σύστημα, ούτως ώστε μόλις από την αρχή ανάπτυξης του εργατικού κινήματος, οι Μπολσεβίκοι εγκαθίδρυσαν ένα δεσμό μεταξύ της οικονομικής πάλης και της πολιτικής. [\[xxxviii\]](#)

Γι'αυτόν τον λόγο το Μπολσεβίκικο κόμμα, αντί να είναι απλώς ο πολιτικός εκπρόσωπος της εργατικής τάξης, υπήρξε ένα επεμβατικό μαχητικό κόμμα, που πάσχιζε να ηγηθεί της τάξης και να την καθοδηγήσει σε όλες τις μάχες της.

Εξίσου σημαντική ήταν η νεότητα των κομματικών μελών. Στα 1907 περίπου 22 τοις εκατό των κομματικών μελών ήταν νεότερα από 20 χρονών• 37 τοις εκατό ήταν μεταξύ 20 και 24 και 16 τοις εκατό μεταξύ 25 και 29. [\[xxxix\]](#) Ο Τρότσκι έχει σχολιάσει τη σπουδαιότητα αυτού του πράγματος. «Ο Μπολσεβικισμός τον καιρό της μυστικότητας ήταν πάντα ένα κόμμα νέων εργατών. Οι Μενσεβίκοι επαφίονταν στο πιο αξιοσέβαστο ειδικευμένο ανώτερο στρώμα, πάντοτε περήφανοι γι'αυτό και περιφρονούσαν τους Μπολσεβίκους. Τα επακόλουθα γεγονότα τους έδειξαν το λάθος

τους με σκληρό τρόπο. Την αποφασιστική στιγμή η νεολαία παρέσυρε το πιο ώριμο στρώμα κι ακόμη και τους γέρους.»[\[xli\]](#) Και ο Λένιν σημειώνει πως «οι Μπολσεβίκοι ήταν νεότεροι από τους Μενσεβίκους στις κατώτατες βαθμίδες την κομματικής οργάνωσης και περισσότερο μεταξύ των “ακτιβιστών” παρά μεταξύ των συνηθισμένων μελών. Αυτό υποδηλώνει ότι η Μπολσεβίκικη οργανωτική δομή επέτρεπε στους νέους να προχωρούν σε θέσεις ευθύνης πιο εύκολα απ’ότι στους Μενσεβίκους... πολιτικά, αυτοί οι νέοι άντρες ίσως να παρείχαν πιο δυναμική και σθεναρή ηγεσία στην Μπολσεβίκικη φράξια.»[\[xlii\]](#) Σίγουρα η νεότητα του κόμματος ήταν άλλος ένας μείζων παράγοντας για την απελευθέρωσή του από τον συντηρητικό ρουτινισμό.

Τέλος, το Μπολσεβίκικο κόμμα ήταν ένα πειθαρχημένο σώμα. Το εσωτερικό καθεστώς του κόμματος χαρακτηριζόταν ως δημοκρατικός συγκεντρωτισμός, αλλά αυτή η φράση από μόνη της δεν έχει μεγάλη σπουδαιότητα. Ως μια οργανωτική φόρμουλα δεν ήταν καθόλου ιδιαζόντως Λενινιστική, όντας αποδεκτή στη θεωρία και από τους Μενσεβίκους και από πολλά άλλα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα.[\[xliii\]](#) Αυτό που είχε σημασία ήταν η ερμηνεία που δόθηκε στον δημοκρατικό συγκεντρωτισμό στην πράξη. Ο Λένιν τον όρισε ως «ενότητα στη δράση, ελευθερία συζήτησης και κριτικής»,[\[xliv\]](#) με το οποίο εννοούσε την ελευθερία κριτικής μέσα στα σύνορα του κομματικού προγράμματος και μέχρι να ληφθεί μια οριστική απόφαση, έπειτα την εφαρμογή εκείνης της απόφασης από το κόμμα ως ένα. Κανένα κόμμα που περιέχει και μια επαναστατική και μια ρεφορμιστική πτέρυγα, δηλ. ομάδες με θεμελιωδώς αποκλίνοντες στόχους, δε μπορεί στην πράξη να είναι μια πειθαρχημένη οργάνωση. Γι’αυτό, παρόλο που η Γερμανική Σοσιαλδημοκρατία απέδωσε μεγάλη σημασία στον διοικητικό συγκεντρωτισμό και την κομματική ενότητα, είχε πολύ χαλαρή στάση απέναντι σε παραβιάσεις της πειθαρχίας από κομματικούς αξιωματούχους, συνδικαλιστές ηγέτες κι ούτω καθεξής. Η πειθαρχία υπάρχει για να πετυχαίνει την ενότητα στη δράση, μα αν η οργανωτική ενότητα τοποθετηθεί πάνω από τις αρχές, τότε η πραγματική πειθαρχία αναπόφευκτα εξαφανίζεται. «Εκτός κι αν οι μάζες οργανωθούν, το προλεταριάτο είναι ένα τίποτα. Οργανωμένο

-είναι τα πάντα. Οργάνωση σημαίνει ενότητα δράσης, ενότητα σε πρακτικές λειτουργίες. Αλλά κάθε δράση έχει αξία, βέβαια, μόνο επειδή και ενόσω εξυπηρετεί για να σπρώξει τα πράγματα μπροστά και όχι πίσω... Οργάνωση που δε βασίζεται σε αρχές είναι χωρίς νόημα και στην πράξη μετατρέπει τους εργάτες σε ελεεινό εξάρτημα της μπουρζουαζίας στην εξουσία... Επομένως, οι ταξικά συνειδητοί εργάτες δεν πρέπει ποτέ να ξεχνούν πως σοβαρές καταπατήσεις αρχών, που κάνουν επιτακτική τη διακοπή όλων των οργανωτικών σχέσεων, συμβαίνουν.»[\[xliv\]](#)

Το Μπολσεβίκικο κόμμα αναγκάστηκε από την κατάστασή του να είναι πειθαρχημένο και ήταν ικανό να πετύχει την απαραίτητη πειθαρχία επειδή ήταν πολιτικά ενωμένο. Όμως, είναι σημαντικό να κατανοήσουμε πως αυτή η πειθαρχία δεν απέκλειε, όπως συχνά αξιώνεται, την ανεξάρτητη πρωτοβουλία από τη βάση του κόμματος. Τα ίδια καταπιεστικά μέτρα που καθιστούσαν την ενότητα στη δράση αναγκαιότητα, επίσης ανάγκαζαν τα τοπικά τμήματα να δρουν για τον εαυτό τους. Ο Πιατνίτσκι γράφει:

Η πρωτοβουλία των τοπικών κομματικών οργανώσεων, των πυρήνων, ενθαρρυνόταν. Αν οι Μπολσεβίκοι της Οδησσού ή της Μόσχας ή του Μπακού ή της Τιφλίδας ήταν να περιμένουν πάντα για τις κατευθυντήριες από την Κεντρική Επιτροπή, τις επαρχιακές επιτροπές κλπ οι οποίες κατά τη διάρκεια των ετών της αντίδρασης και του πολέμου συχνά δεν υπήρχαν καθόλου, χάρη στις συλλήψεις, ποιο θα ήταν το αποτέλεσμα; Οι Μπολσεβίκοι δε θα κατακτούσαν τις εργαζόμενες μάζες και δε θα ασκούσαν καμία επιρροή επάνω τους.[\[xlv\]](#)

Όλοι αυτοί οι παράγοντες συνδυασμένοι έκαναν το Μπολσεβίκικο κόμμα του Λένιν, την παραμονή του πρώτου παγκόσμιου πολέμου, κατά τα λόγια του Τρότσκι, «το πιο επαναστατικό -στ'αλήθεια το μόνο επαναστατικό- τμήμα της Δεύτερης Διεθνούς».[\[xlvi\]](#)

4. Η ρήξη με τη σοσιαλδημοκρατία

Ο χαρακτηρισμός του Τρότσκι για τους Μπολσεβίκους ως «το μόνο επαναστατικό τμήμα της Δεύτερης Διεθνούς», ωστόσο, επίσης υποδεικνύει τα όρια των επιτευγμάτων του Λένιν ως αυτό το σημείο, γιατί κάνει φανερό το γεγονός ότι οι Μπολσεβίκοι **παρέμεναν ένα τμήμα της σοσιαλδημοκρατίας**. Αυτό καθαυτό δείχνει πως παρόλο που ο Λένιν είχε αναπτύξει στην πράξη ένα κόμμα ολότελα ασύμφωνο με το σοσιαλδημοκρατικό πρότυπο, δεν είχε ακόμη γενικεύσει συνειδητά αυτήν την πείρα σε μια διακριτή και νέα θεωρία για το κόμμα. Ήταν μόνο η κατάρρευση της Διεθνούς ενόψει του παγκόσμιου πολέμου που προξένησε την ολοσχερή ρήξη του Λένιν με τον παλιό σοσιαλισμό και τη γέννηση μιας ιδιαιτέρως Λενινιστικής **θεωρίας για το κόμμα**.

Ο Λένιν, είναι καλά γνωστό, αιφνιδιάστηκε τελείως από τη στήριξη που δόθηκε στον πόλεμο από όλα τα κύρια Ευρωπαϊκά σοσιαλιστικά κόμματα, προς ολοκληρωτική περιφρόνηση όλης της προηγούμενης πολιτικής τους. Η πρώτη του αντίδραση προς το τεύχος της *Vorwarts* [*****](#) που κατέγραφε την ψήφιση των πολεμικών πιστώσεων από το SPD ήταν ότι σίγουρα ήταν πλαστογραφημένο. Όμως μόλις συνέλαβε την κλίμακα της υποταγής, η σκέψη του αναπτύχθηκε εξαιρετικά ραγδαία. Το πολύ πρώτο άρθρο του Λένιν μετά το ξέσπασμα του πολέμου, «Τα Καθήκοντα της Επαναστατικής Σοσιαλδημοκρατίας στον Ευρωπαϊκό Πόλεμο», γραμμένο όχι αργότερα από τις 28 Αυγούστου 1914, όχι μόνο καταδίκάζει τους ηγέτες της διεθνούς σοσιαλδημοκρατίας για την «από μέρους τους προδοσία του σοσιαλισμού» [\[xlvi\]](#) και κατέγραφε την «ιδεολογική και πολιτική χρεοκοπία της Διεθνούς», [\[xlvi\]](#) μα επίσης ταυτοποιούσε σε αυτήν την προδοσία και εγκατάλειψη παρελθουσών θέσεων μια *συνέχιση* τάσεων που εργάζονταν από καιρό στην προπολεμική περίοδο. Ο σοσιαλσβινισμός ταυτοποιείται ως προϊόν και εξέλιξη του οπορτουνισμού. «Αυτή η κατάρρευση [της Διεθνούς] έχει προκληθεί κύρια από την αληθινή επικράτηση του μικροαστικού οπορτουνισμού εντός της... Το αποκαλούμενο Κέντρο του Γερμανικού

και των άλλων σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων έχει στην πραγματικότητα υποταχθεί λιγότευχα στους οπορτουνιστές.»[\[xlix\]](#) Από αυτό ο Λένιν αμέσως έβγαλε το συμπέρασμα ότι «πρέπει να είναι το καθήκον της μελλοντικής Διεθνούς να απαλλαχθεί αποφασιστικά και αμετάκλητα από αυτήν την αστική τάση μέσα στο σοσιαλισμό».[\[l\]](#)

Από αυτό το σημείο και μετά ο Λένιν δεν θα είχε καμιά δωσοληψία με σχέδια επανένωσης ή ανάστασης της παλιάς Διεθνούς. «Αντίθετα, αυτή η κατάρρευση πρέπει να αναγνωριστεί και να κατανοηθεί ειλικρινά, έτσι ώστε να κάνουμε δυνατό το χτίσιμο μιας νέας και διαρκέστερης σοσιαλιστικής ενότητας των εργατών όλων των χωρών.»[\[li\]](#) Ως την 1η Νοέμβρη η Μπολσεβίκικη Κεντρική Επιτροπή είχε κυκλοφορήσει το σύνθημα «Ζήτω μια προλεταριακή Διεθνής απελευθερωμένη από τον οπορτουνισμό».[\[lii\]](#) Τον Δεκέμβρη ο Λένιν ρωτούσε «δεν είναι καλύτερο να παρατήσουμε το όνομα των Σοσιαλδημοκρατών που έχει κηλιδωθεί και ατιμαστεί από αυτούς και να επιστρέψουμε στο παλιό μαρξιστικό όνομα των Κομμουνιστών;»[\[liii\]](#) και ως το Φλεβάρη του 1915 η συνδιάσκεψη του Μπολσεβίκικου κόμματος είχε αυτοδεσμευτεί επίσημα για την τελική δημιουργία μιας «Τρίτης Διεθνούς».[\[liv\]](#)

Μέχρι το 1914 ο Λένιν έβλεπε τον εαυτό του ως έναν ορθόδοξο σοσιαλδημοκράτη που εφαρμόζε στις ιδιάζουσες συνθήκες της Τσαρικής Ρωσίας τη δοκιμασμένη κι ελεγμένη θεωρία και μέθοδο των Κάουτσκι και Μπέμπελ. Όμως η απόφαση υπέρ μιας Τρίτης Διεθνούς σηματοδοτούσε όχι αποφασιστικότητα να υποβαστάξει εκείνη την παράδοση, εγκαταλειμμένη από τους ηγέτες της, αλλά μια διεξοδική απόρριψή της. Ο Λένιν κατεύθυνε δύο διασυνδεμένες μεταξύ τους επιθέσεις στην Δεύτερη Διεθνή: α) πως αυτή ήταν προϊόν μιας παρατεταμένης περιόδου «ειρήνης» - «ειρήνης» που δηλώνει όχι μόνο ειρήνη μεταξύ εθνών, μα επίσης σχετική ειρήνη μεταξύ τάξεων- κατά την οποία είχε εξοικειωθεί τόσο με τις νόμιμες μεθόδους και το μέγλωμα των νόμιμων μαζικών της οργανώσεων που ήταν απρόθυμη και ανίκανη να κάνει την αναγκαία μετάβαση στην παράνομη δουλειά• και β) πως αυτή

ήταν μια συμμαχία ανάμεσα σε επαναστάτες και οπορτουνιστές προς όφελος των τελευταίων.

Τυπικό παράδειγμα των σοσιαλιστικών κομμάτων της εποχής της Δεύτερης Διεθνούς ήταν ότι ανέχονταν καταμεσής της τις δεκαετίες της «ειρηνικής» περιόδου, μια οπορτουνιστική οικοδόμηση... Αυτός ο τύπος έχει ξεπεράσει τη διάρκεια ζωής του. Αν ο πόλεμος τελειώσει το 1915, θα βρεθεί κανείς σοσιαλιστής πρόθυμος να ξεκινήσει, το 1916, για να επαναφέρει τα εργατικά κόμματα **μαζί** με τους οπορτουνιστές, γνωρίζοντας από πείρα ότι σε κάθε νέα κρίση όλα αυτά, **ως τον τελευταίο άνθρωπο...** θα είναι υπέρ της μπουρζουαζίας. [\[lv\]](#)

Συγκρινόμενη με τη Δεύτερη Διεθνή, που ο Κάουτσκι εύστοχα περιέγραψε ως «ένα όργανο για την ειρήνη, ακατάλληλο για τον πόλεμο», η Τρίτη Διεθνής επρόκειτο να γίνει ακριβώς **όργανο πολέμου -διεθνούς εμφύλιου πολέμου κατά της ιμπεριαλιστικής μπουρζουαζίας-** και επομένως δε μπορούσε να ανέχεται στις γραμμές τις ούτε μια πέμπτη φάλαγγα ούτε αμφιταλαντευόμενους. Εξαπολύοντας αυτή την κριτική της σοσιαλδημοκρατίας, είναι ξεκάθαρο ότι ο Λένιν βάσιζε τις ιδέες του πάνω στις εμπειρίες του με τους Μπολσεβίκους και την πάλη κατά των Μενσεβίκων, αλλά τώρα για πρώτη φορά αυτές οι εμπειρίες και οι πολυάριθμες θεωρητικές διοράσεις που τις συνόδευσαν, γενικεύθηκαν διεθνώς σε μια νέα θεωρία του κόμματος που θα αντικαθιστούσε παντού τις παλιές μορφές οργάνωσης.

Μια νέα θεωρία του κόμματος, ωστόσο, δε μπορούσε να σταθεί μόνη της• απαιτούσε την ολόπλευρη αναζωογόνηση του μαρξισμού. Γιατί μια θεωρία για το κόμμα είναι απλώς η εφαρμογή στο επίπεδο της οργάνωσης μιας ανάλυσης της ταξικής πάλης συνολικά. Τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα ήταν και παραγωγοί και προϊόντα μιας μηχανιστικής και φαταλιστικής ερμηνείας του μαρξισμού, στην οποία η ενοποίηση του προλεταριάτου και η

μεγέθυνση του πολιτικού του κόμματος θεωρούνταν σαν προοδευούσες ομαλά και αρμονικά σε μια σταθερά ανοδική ευθεία, ως μια αναπόφευκτη συνέπεια της καπιταλιστικής ανάπτυξης. Τα καθήκοντα των μαρξιστών σε αυτό το σχέδιο διατυπώθηκαν απ'τον **Κάουτσκι** ως «χτίσιμο της οργάνωσης, **κέρδιμα όλων των θέσεων εξουσίας**, που εμείς μπορούμε να κερδίσουμε και να κρατήσουμε στέρεα με τη δική μας δύναμη, μελέτη του κράτους και της κοινωνίας **κι εκπαίδευση των μαζών**• άλλους στόχους δε μπορούμε να θέσουμε συνειδητά και συστηματικά ούτε στους εαυτούς μας ούτε στις οργανώσεις μας»[\[lvi\]](#) και το σκοπούμενο ως «η κατάκτηση της κρατικής εξουσίας **κερδίζοντας μια πλειοψηφία στην βουλή** και ανυψώνοντας τη βουλή σε επίπεδο κυρίου της κυβέρνησης». [\[lvii\]](#) Το τελευταίο θα υλοποιούταν αναπόφευκτα μόνο προϋποθέτοντας ότι το κόμμα θα απέφευγε τη διάλυση των πολύτιμών του «οργανώσεων» με το να τραβηχτεί σε ανόητες ή πρόωρες συγκρούσεις. **Στην πράξη, η αποφυγή τέτοιων αναστατώσεων έγινε η μοναδική έγνοια πολλών από τους σοσιαλδημοκράτες ηγέτες.** Τα πρώτα χρόνια του πολέμου ο Λένιν καταπιάστηκε συστηματικά με την εξάρθρωση αυτής της προοπτικής και την εγκαθίδρυση μιας καινούργιας θεωρητικής θεμελίωσης για τη μελλοντική Τρίτη Διεθνή. Αυτό το έργο οδήγησε τον Λένιν σε τρεις κύριες περιοχές θεωρητικής έρευνας: α)φιλοσοφία, β) οικονομικά (η ανάλυση του ιμπεριαλισμού), γ) πολιτική (το κράτος). Καθεμία από αυτές αποτελούσε σημαντικό στήριγμα της θεωρίας του για το κόμμα, και επομένως, παρόλο που δεν είναι δυνατό εδώ να προχωρήσουμε βαθιά σε οποιοδήποτε από αυτά τα ζητήματα, είναι απαραίτητο να υποδείξουμε τουλάχιστον τις κύριες διασυνδέσεις.

Σε σχέση με τη φιλοσοφία, έχουμε ήδη υποστηρίξει ότι **το κλειδί στη στάση του Λένιν, στην αρχική διάσπαση με τους Μενσεβίκους, ήταν η από μέρους του απόρριψη της φαταλιστικής («νοοτροπίας ουράς») προσέγγισης των τελευταίων στα προβλήματα οργάνωσης.** Εκείνο τον καιρό, η θέση του Λένιν ήταν προϊόν περισσότερο του δεινού πολιτικού του ενστίκτου και της πρακτικής του αντίληψης, παρά μιας φιλοσοφικής ρήξης με το μηχανιστικό υλισμό, όπως διαφωτίζεται από τις διατυπώσεις του στο «Υλισμός

και Εμπειριοκριτικισμός».[\[lviii\]](#) Στα τέλη του 1914, ωστόσο, ο Λένιν βυθίστηκε στη μελέτη του Χέγκελ, συγκεκριμένα της *Επιστήμης της Λογικής* του Χέγκελ. Ο Λένιν, σαν τον Μαρξ, ποτέ δεν έγραψε τη «Διαλεκτική» του, όμως μολαταύτα, οι πάνω στον Χέγκελ σημειώσεις του στα περιθώρια[\[lix\]](#) δείχνουν καθαρά τη φιλοσοφική «επανάσταση» που έφερε με αυτό το διάβασμα. Για πρώτη φορά ο Λένιν συλλαμβάνει καθαρά και αφομοιώνει τη μαρξιστική διαλεκτική. Διαμέσου της επανόρθωσης αυτής της διαλεκτικής και της πράξης στη δικαιοματική τους θέση μέσα στην μαρξιστική κοσμοθεωρία,[\[lx\]](#) ο Λένιν έθεσε τη φιλοσοφική βάση για ένα κόμμα που στόχευε, όχι να αντικατοπτρίσει παθητικά την εργατική τάξη και να περιμένει την έκβαση σιδερένιων ιστορικών νόμων, μα αληθινά να παρέμβει στη διαμόρφωση της ιστορίας.

Σε σχέση με τα οικονομικά, η αποστολή του Λένιν ήταν να δείξει ότι η αντικειμενική κατάσταση ήταν ώριμη για τη δημιουργία ενός νέου διεθνούς κόμματος, το οποίο ήταν επαναστατικό όχι μόνο στους απώτατους στόχους τους, μα επίσης στην άμεση προώθηση και προετοιμασία των επαναστατικών μεθόδων αγώνα.

Στην προσούρα του *Ιμπεριαλισμός, το Ανώτερο Στάδιο του Καπιταλισμού*, ο Λένιν στόχευε να δείξει πως σε παγκόσμια κλίμακα μια επανάσταση βρισκόταν στην ημερήσια διάταξη. Το επιχείρημα του Λένιν, στο σκελετό του, ήταν πως ο ιμπεριαλισμός αποτελούσε προϊόν της μεταμόρφωσης, μέσω του νόμου της συγκέντρωσης κεφαλαίου, του καπιταλισμού του βασισμένου στον ελεύθερο ανταγωνισμό, στον αντίθετό του μονοπωλιακό καπιταλισμό. Αυτό συνοδευόταν από την κυριαρχία του χρηματιστικού κεφαλαίου πάνω στο βιομηχανικό κεφάλαιο[*****](#) και τη συσσώρευση ενός πλεονάσματος κεφαλαίου που μπορούσε να βρει κερδοφόρες διεξόδους στις καθυστερημένες χώρες, όπου η εργασία ήταν φτηνή και το κεφάλαιο σπάνιο. Κατά συνέπεια, ο κόσμος είχε μοιραστεί μεταξύ των μεγάλων μονοπωλίων και των αντίστοιχων κυβερνήσεων των «πατρίδων» τους. Αφού ένα τέτοιο μοίρασμα μπορούσε να λάβει χώρα μόνο στη βάση του συσχετισμού δύναμης και αφού τα σχετικά σθένη των

μονοπωλίων και των καπιταλιστικών δυνάμεων δε θα παρέμεναν σταθερά, η διαπάλη για ξαναμοίρασμα, πάλι στη βάση της ισχύος (δηλ. ο πόλεμος), θα ενέσκηπτε αναπόφευκτα. Σε αυτή τη βάση, κάθε επίτευγμα της ειρήνης θα αποτελούσε μονάχα το προοίμιο σε έναν νέο πόλεμο. Πάνω απ'όλα, ο ιμπεριαλισμός επέτεινε την αντίφαση μεταξύ της κοινωνικοποίησης της παραγωγής και του ιδιωτικού της σφετερισμού• και γι'αυτό ο ιμπεριαλισμός σημάδευε την αρχή της πτώσης του καπιταλισμού και το άνοιγμα της εποχής των «πολέμων και επαναστάσεων».

Επιπρόσθετα, στην εδραίωση της αντικειμενικής βάσης για μια νέα επαναστατική διεθνή, η ανάλυση του Λένιν για τον ιμπεριαλισμό παρείχε επίσης μια οικονομική θεμελίωση για την από μέρους του κριτική της Δεύτερης Διεθνούς. **Ανακαλώντας τα σχόλια του Ένγκελς για την αστικοποίηση ενός τμήματος του Αγγλικού προλεταριάτου λόγω του βιομηχανικού και αποικιακού μονοπωλίου της Αγγλίας, [\[lxii\]](#) ο Λένιν ισχυρίστηκε ότι τα ιμπεριαλιστικά μονοπώλια κέρδιζαν «υπερκέρδη» από την εκμετάλλευση των αποικιών τους και ότι αυτό καθιστούσε ικανή «την αστική τάξη μιας ιμπεριαλιστικής “Μεγάλης” Δύναμης [να] δωροδοκήσει οικονομικά τα ανώτερα στρώματα των εργατών “της”».**[\[lxiii\]](#) Τον δέκατο ένατο αιώνα αυτό ήταν δυνατό μόνο για την Αγγλία, μα λειτουργούσε εκεί για δεκαετίες για να διαφθείρει το εργατικό κίνημα. Τώρα από την άλλη μεριά, «κάθε ιμπεριαλιστική “Μεγάλη” Δύναμη μπορεί να δωροδοκήσει και όντως δωροδοκεί μικρότερα στρώματα [απ'ότι στην Αγγλία στα 1848-68] της “εργατικής αριστοκρατίας”».[\[lxiii\]](#) Κατ' αυτόν τον τρόπο «σε όλες τις χώρες η αστική τάξη είχε ήδη... εξασφαλίσει για τον εαυτό της “αστικά εργατικά κόμματα” σοσιαλσβινιστών».[\[lxiv\]](#) Έτσι, ο Λένιν απέδειξε ότι ο οπορτουνισμός ή ο ρεφορμισμός, στο κίνημα της εργατικής τάξης, δεν ήταν μόνο μια εναλλακτική σχολή σκέψης, ένα σημάδι ανωριμότητας ή ακόμη, απλώς ένα προϊόν της πίεσης της αστικής ιδεολογίας• μάλλον είχε «λάβει υπόσταση οικονομικά».[\[lxv\]](#) Ο οπορτουνισμός ήταν η θυσία των συνολικών συμφερόντων του προλεταριάτου ως όλον, για τα άμεσα συμφέροντα ξεχωριστών ομάδων εργατών. Η έννοια του «αστικού εργατικού κόμματος» σηματοδοτεί πως ο οπορτουνισμός θεωρείται

ως ο πράκτορας του ταξικού εχθρού μέσα στις γραμμές του προλεταριάτου.

Αυτός ο ορισμός του οπορτουνισμού, που κανένας μαρξιστής δεν είχε διατυπώσει τόσο καθαρά πρωτύτερα, είναι κρίσιμος για την κομματική θεωρία του Λένιν. Είναι ο βασικός λόγος γιατί το κόμμα πρέπει **να αποκλείει αυστηρά όλες τις ρεφορμιστικές τάσεις από τις γραμμές του.** Είναι μια αναγνώριση ότι το επαναστατικό κόμμα πρέπει να οργανωθεί για τον αγώνα όχι μόνο ενάντια στη μπουρζουαζία, αλλά επίσης (με διαφορετικό τρόπο) ενάντια στους αστικούς οργανισμούς μέσα στην εργατική τάξη. Είναι μια κατανόηση και μια υλιστική εξήγηση των δυσκολιών που ενέχονται στη μετάβαση από την τάξη καθεαυτή στην τάξη για τον εαυτό της. Στα 1901 ο Λένιν είχε αδράξει αυτό το πρόβλημα, μα το είχε εξηγήσει με όρους ανικανότητας της εργατικής τάξης να πετύχει σοσιαλιστική συνειδητότητα με δικές της προσπάθειες. Τώρα το εξηγούσε με όρους αντίφασης ανάμεσα στα ιστορικά και τα άμεσα συμφέροντα του προλεταριάτου, τα οποία για *περιορισμένες περιόδους και περιορισμένα στρώματα* μπορούσαν να επικυριαρχήσουν της απώτατης ανάγκης για ταξική ενότητα.

Η σοσιαλιστική ενοποίηση της εργατικής τάξης αναπτύσσεται διαλεκτικά, μέσω εσωτερικής πάλης. Ως πράκτορας αυτής της πάλης, το επαναστατικό κόμμα πρέπει να περιορίσει την ιδιότητα του μέλους σε εκείνους για τους οποίους τα ολόπλευρα συμφέροντα του προλεταριάτου στέκουν ψηλότερα από τα άμεσα συμφέροντα, με μια λέξη, στους διεθνιστές.

Τελικώς, υπάρχει το ζήτημα του κράτους, το οποίο είχε μεταφερθεί στο προσκήνιο από τις διαμάχες για τον ιμπεριαλισμό και τον πόλεμο. [\[lxvi\]](#) Η ουσία της σοσιαλιστικής επανάστασης είναι η μεταφορά της κρατικής εξουσίας από τη μπουρζουαζία στο προλεταριάτο. Αφού η οργάνωση του κόμματος απαραίτητα είναι μερικώς προσδιορισμένη από τα καθήκοντα που θα πρέπει να επιτελέσει στην επανάσταση, το πώς αυτή η μεταφορά εξουσίας σαρκώνεται είναι μεγάλης σημασίας για τη θεωρία του κόμματος. **Οι θεωρητικοί της Δεύτερης Διεθνούς** δεν απέκλειαν τη βία, ειδικά την αμυντική βία, στην πάλη για εξουσία, μα ουσιαστικά

αυτοί προσδοκούσαν από την επανάσταση ν' αφήσει την κρατική μηχανή καθεαυτή ανέπαφη. Ο ρόλος του κόμματος θα ήταν να αναλάβει το υπάρχον κράτος, αναμφίβολα αλλάζοντας το ηγετικό του προσωπικό, αναδιοργανώνοντάς το κι ούτω καθεξής, αλλά όχι αλλάζοντας εκ βάθρων τη δομή του. Με μια τέτοια άποψη των καθηκόντων της επανάστασης σε σχέση με το κράτος, το κέντρο βάρους της ταξικής πάλης πρέπει αναπόφευκτα να ιδωθεί ως ευρισκόμενο στη βουλή και τις βουλευτικές εκλογές. Έτσι ο Κάουτσκι έγραφε —«Αυτή η άμεση δράση των σωματείων μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά μόνο ως βοηθητική δράση κι όχι ως υποκατάστατο, της κοινοβουλευτικής δράσης»[\[lxviii\]](#) και «[το κοινοβούλιο] είναι ο πιο ισχυρός μοχλός που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ανόρθωση του προλεταριάτου έξω από την οικονομική, κοινωνική και ηθική του κατάπτωση».[\[lxviii\]](#) Από αυτό συνεπάγεται ότι η ηγεσία του κόμματος συμπίπτει με τους κοινοβουλευτικούς του αντιπροσώπους, αφού η επαναστατική κυβέρνηση είναι μέσω μιας κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας που θα σχηματιστεί. Με αυτή την έννοια ο ρόλος της βάσης του κόμματος και ακόμη περισσότερο εκείνος των εργατών εκτός κόμματος, είναι ουσιαστικά παθητικός: γιατί παρόλο που αυτοί μπορεί να κληθούν να παλέψουν, δεν απαιτείται απ'αυτούς είτε να δημιουργήσουν οι ίδιοι νέες δομές εξουσίας, είτε να συμμετάσχουν στη διαχείρισή των. Η γραφειοκρατική αντίληψη της σοσιαλδημοκρατίας για την επανάσταση επέφερε μια γραφειοκρατική οργάνωση του κόμματος.

Για τους Μπολσεβίκους, όπως έχουμε δείξει παραπάνω, τίποτε απ'αυτά δεν είχε εφαρμογή, καθώς κανένα σύγχρονο «δημοκρατικό» κράτος δεν υπήρχε στη Ρωσία κι αυτοί ήταν απ'την αρχή παράνομοι. Όμως τώρα, με μια νέα Διεθνή κατά νου, ο Λένιν όφειλε να αντιμετωπίσει αυτό το πρόβλημα θεωρητικά. Το αποτέλεσμα ήταν πως ξανα-ανακάλυψε, διευκρίνισε και συστηματοποίησε τη γενίκευση του Μαρξ από την πείρα των Γαλλικών επαναστάσεων του 1848-1852 και του 1871 ότι «η εργατική τάξη δε μπορεί απλώς να καταλάβει την προϋπάρχουσα κρατική μηχανή και να τη χειριστεί για τους δικούς της σκοπούς».[\[lxix\]](#) Ο Λένιν, στα τετράδιά του, συνόψισε το ζήτημα

ως εξής:

Αλλαγές μετά το 1871; Είναι όλες τέτοιες, ή η γενική τους φύση ή το άθροισμά τους είναι τέτοιο, που η γραφειοκρατία έχει υπερυψωθεί παντού (και στον κοινοβουλευτισμό, εντός του -και στην τοπική αυτοδιοίκηση, και στις μετοχικές εταιρείες, στα τραπεζικά κι ούτω καθεξής). Αυτό είναι το πρώτο. Και δεύτερο: τα εργατικά «σοσιαλιστικά» κόμματα έχουν, στα $\frac{3}{4}$, «αναπτυχθεί» σε μια **παρόμοια** γραφειοκρατία. Η διάσπαση μεταξύ των σοσιαλπατριωτών και των διεθνιστών, μεταξύ των ρεφορμιστών και των επαναστατών, έχει, κατά συνέπεια, μία ακόμη βαθύτερη σπουδαιότητα: οι ρεφορμιστές και οι σοσιαλπατριώτες «τελειοποιούν» τη γραφειοκρατική κρατική μηχανή... ενώ οι **επαναστάτες πρέπει να τη «συντρίψουν», αυτή τη «γραφειοκρατική-στρατιωτική κρατική μηχανή», να τη συντρίψουν, αντικαθιστώντας την με την «Κομμούνα», ένα νέο «ημι-κράτος».**

Κανείς θα μπορούσε, πιθανώς, σύντομα και δραστικά, να εκφράσει το όλο θέμα έτσι: **αντικατάσταση της παλιάς («προϋπάρχουσας») κρατικής μηχανής και των κοινοβουλίων από Σοβιέτ Εργατικών Αντιπροσώπων και των πληρεξουσίων τους. Εκεί έγκειται η ουσία!!** [\[lxx\]](#)

Ένα κόμμα που στοχεύει να συντρίψει το κράτος δε μπορεί να οργανωθεί με τον ίδιο τρόπο μ'ένα κόμμα που προτίθεται να το αναλάβει. Το κέντρο βάρους του δεν πρέπει να είναι στο κοινοβούλιο, μα στα εργοστάσια, από τα οποία το νέο κράτος θα προέλθει. Η βάση του κόμματος δε μπορεί απλώς να είναι παθητικοί ψηφοφόροι ή ακόμη και προπαγανδιστές. Αυτοί οι ίδιοι οφείλουν να γίνουν ηγέτες των συναδέλφων τους, οικοδόμοι της δικιάς τους καινούργιας κρατικής μηχανής. Πέραν τούτου, η θέση ότι το αστικό κράτος έπρεπε να συντριφτεί, έκλεισε τελικά την επιλογή μιας ειρηνικής ή συνταγματικής επανάστασης ακόμη και για τις πιο «ελεύθερες» των αβασίλευτων δημοκρατιών. [\[lxxi\]](#) Η

προλεταριακή επανάσταση εξ ορισμού θα ενείχε μαζική πάλη για την εξουσία κι επομένως κάθε επαναστατικό κόμμα θα έπρεπε να είναι έτσι οργανωμένο ώστε να'ναι ικανό να ηγηθεί μιας τέτοιας πάλης. Αυτό σήμαινε τη δημιουργία **παράλληλων νόμιμων και παράνομων μηχανισμών, την οργάνωση μάχιμων αποσπασμάτων, τη δημιουργία κομματικών ομάδων μέσα στις ένοπλες δυνάμεις κι ούτω καθεξής.**

Τελικά, η θεωρία του Λένιν για το κράτος άλλαξε ριζικά τις τρέχουσες αντιλήψεις για τη σχέση του κόμματος με το εργατικό κράτος κατά τη διάρκεια και κατόπιν της κατάκτησης της εξουσίας. Εάν η επανάσταση σήμαινε την ανάληψη του υπάρχοντος κράτους, τότε το ταξικό περιεχόμενο του κράτους ως ένα εργατικό κράτος ορίζεται από το κόμμα που το ελέγχει. Το κόμμα και το κράτος πρέπει να συγχωνευτούν. Με αυτή την έννοια, για τη σοσιαλδημοκρατία, το κόμμα ήταν το έμβρυο του νέου κράτους. **Η θεωρία του Λένιν για την αντικατάσταση του υπάρχοντος κράτους από σοβιέτ (εργατικά συμβούλια) εγκαθίδρυσε μια ξεκάθαρη διάκριση μεταξύ του εργατικού κράτους και του επαναστατικού κόμματος. Το ταξικό περιεχόμενο του νέου κράτους ορίζεται από το γεγονός ότι είναι η δημιουργία της εργατικής τάξης συνολικά και εμπλέκει την τάξη συνολικά στη λειτουργία του. «Υπό τον σοσιαλισμό... η μάζα του πληθυσμού θα υψωθεί για να λάβει έναν ανεξάρτητο ρόλο, όχι μόνο για την ψήφο και τις εκλογές, μα επίσης στην καθημερινή διοίκηση του κράτους.»**[\[lxxii\]](#) Ο ρόλος του κόμματος δεν είναι να αποτελεί το εργατικό κράτος, αλλά να αποτελεί την προχωρημένη μειοψηφία που ηγείται και καθοδηγεί τη διαδικασία δημιουργίας και στερέωσης του νέου κράτους. Όπως το έχει θέσει ο Κρις Χάρμαν, «Το Σοβιετικό κράτος είναι η υψηλότερη χειροπιαστή ενσάρκωση της αυτενέργειας ολόκληρης της εργατικής τάξης• το κόμμα είναι εκείνη η μερίδα της τάξης που είναι περισσότερο συνειδητοποιημένη για τις παγκόσμιες ιστορικές επιπτώσεις της αυτενέργειας.»[\[lxxiii\]](#) Είναι επειδή το κόμμα και το κράτος δεν ταυτίζονται, που περισσότερα από ένα κόμματα μπορούν να φιλονικούν για επιρροή και διακυβέρνηση μέσα στο πλαίσιο των θεσμών της εργατικής κρατικής εξουσίας.

Έτσι, η θεωρία του Λένιν για το κράτος υπήρξε επιβεβλημένο συμπλήρωμα στη θεωρία του για το κόμμα. Ήταν αυτή που διασφάλισε ότι η περιστολή του κόμματος στην προχωρημένη μειοψηφία του προλεταριάτου δεν υπονοούσε με κανένα τρόπο υποκατάσταση της συνολικής τάξης από το ίδιο το κόμμα ή απόπειρα αρπαγής της εξουσίας ως μειοψηφία. **Ήταν η θεωρία του κράτους που έφερε την Λενινιστική θεωρία του κόμματος σε αρμονία με τη θεμελιώδη αρχή του μαρξισμού πως «η απελευθέρωση της εργατικής τάξης πρέπει να κατακτηθεί από την ίδια την εργατική τάξη».**[\[lxxiv\]](#)

Ως απόρροια αυτών των λίγων ετών έντονης θεωρητικής εργασίας, τα θεωρητικά θεμέλια της Δεύτερης Διεθνούς είχαν κατεδαφιστεί ολοκληρωτικά και η καινούργια θεωρία του Λένιν για το κόμμα ήταν πια πλήρως σχηματισμένη (που δε σημαίνει ότι αποκλείστηκαν παραπέρα συμπληρώσεις ή αναπτύξεις). Η νέα θεωρία εκπροσωπούσε, όχι μια μεμονωμένη αιφνίδια καινοτομία, μα τα επιστεγαστικά πρακτικά συμπεράσματα μιας περιεκτικής ανανέωσης της μαρξιστικής κοσμοαντίληψης. Και δεν ήρθε ούτε στιγμή πρόωρα, αντιμετωπίζοντας τώρα την κρίσιμη δοκιμασία της πράξης με το ξέσπασμα της Ρωσικής Επανάστασης το Φλεβάρη του 1917. Το ερώτημα που πρέπει να θέσουμε είναι: πώς ανταποκρίθηκε σε αυτή τη δοκιμασία;

5. Το κόμμα στην επανάσταση

Τα βαρυσήμαντα γεγονότα της Ρωσικής Επανάστασης επιβεβαίωσαν τη θεωρία του Λένιν για το κόμμα με δύο βασικούς τρόπους. Πρώτα, αποδείχθηκε ότι μια καταρχήν πολύ μικρή οργάνωση μπορούσε, μέσα στη θέρμη του αγώνα, να μεγαλώσει εξαιρετικά ραγδαία και, ακόμη σημαντικότερο, να κερδίσει τη στήριξη της συντριπτικής πλειοψηφίας της εργατικής τάξης. Το Γενάρη του 1917 τα μέλη του Μπολσεβίκικου κόμματος ανέρχονταν σε 23.600. Ως το τέλος του Απρίλη είχαν αυξηθεί σε 79.204 και τον Αύγουστο εκτιμιόνταν σε περίπου 200.000.[\[lxxv\]](#) Ενδεχομένως τον Οκτώβρη να ήταν ακόμη περισσότερα. Μετρημένο απέναντι στον

συνολικό Ρωσικό πληθυσμό, το 200.000 παρέμενε ένας σχεδόν ασήμαντος αριθμός, αλλά τα Μπολσεβίκικα μέλη συγκεντρώνονταν στη μικρή, μα πολιτικά αποφασιστική, εργατική τάξη. Ο Λέοναρντ Σαπίρο έχει καταγράψει πως: «Ένα δείγμα ανταποκρίσεων από τις οργανώσεις σε είκοσι πέντε πόλεις δείχνει ότι το ποσοστό οργανωμένων Μπολσεβίκων ανάμεσα στους εργοστασιακούς εργάτες στις πόλεις αυτή την χρονολογία (Αύγουστος 1917) ποίκιλε μεταξύ 1 τοις εκατό και 12 τοις εκατό –με το μέσο όρο για τις είκοσι πέντε πόλεις να είναι 5,4 τοις εκατό.»[\[lxxvi\]](#) Για ένα πειθαρχημένο ακτιβίστικο κόμμα αυτή ήταν μία πολύ υψηλή αναλογία. Σήμαινε ότι στα βιομηχανικά κέντρα-κλειδιά, ειδικά την Πετρούπολη, οι Μπολσεβίκοι είχαν την πλήρη πολιτική ηγεσία του προλεταριάτου. Έτσι, το πρώτο αντιπροσωπευτικό σώμα που έδωσε μια Μπολσεβίκικη πλειοψηφία ήταν μια συνδιάσκεψη εργοστασιακών εκπροσώπων της Πετρούπολης στα τέλη Μαΐου και όταν η κυριαρχούμενη από Μενσεβίκους κι Εσέρους εκτελεστική επιτροπή των σοβιέτ, κάλεσε μια μαζική διαδήλωση στην Πετρούπολη στις 18 Ιούνη, περίπου 400.000 παρέλασαν και 90 τοις εκατό των πανό έφεραν Μπολσεβίκικα συνθήματα. Όσο για τον Οκτώβρη, ο παλιός αντίπαλος του Λένιν, ο Μαρτόβ, έγραφε «Κατάλαβε, παρακαλώ, ότι αυτό που έχουμε ενώπιόν μας τελικά, είναι μια νικηφόρα εξέγερση του προλεταριάτου –σχεδόν ολόκληρο το προλεταριάτο υποστηρίζει τον Λένιν και προσδοκά την κοινωνική του απελευθέρωση από την εξέγερση.»[\[lxxvii\]](#) Σε εννέα μήνες οι Μπολσεβίκοι ανορθώθηκαν από φαινομενικά άσχετη διάσπαση στην πιο ισχυρή πολιτική δύναμη στη Ρωσία.

Δεύτερο, η Επανάσταση κατέδειξε την απόλυτη αναγκαιότητα ενός συγκεντρωτικού επαναστατικού κόμματος για την κατάκτηση της κρατικής εξουσίας από την εργατική τάξη. Η Φεβρουαριανή Επανάσταση που ανέτρεψε τον Τσαρισμό και γέννησε τα σοβιέτ, δεν ήταν, βέβαια, καθοδηγημένη από τους Μπολσεβίκους ή από κάποιο άλλο πολιτικό κόμμα. Όπως σχολιάζει ο Ε.Χ. Καρρ:

Η Φεβρουαριανή Επανάσταση... ήταν το αυθόρμητο ξέσπασμα μιας λαϊκής μάζας εξοργισμένης από τις στερήσεις του πολέμου και

την επιδεικτική ανισότητα στην κατανομή των βαρών... Τα επαναστατικά κόμματα δεν έπαιξαν κανέναν άμεσο ρόλο στην παρασκευή της επανάστασης. Δεν την περίμεναν και στην αρχή σάστισαν μπροστά της. Η δημιουργία του Σοβιέτ των Εργατικών Αντιπροσώπων της Πετρούπολης τη στιγμή της επανάστασης, ήταν μια αυθόρμητη ενέργεια ομάδων εργατών χωρίς κεντρική διεύθυνση. [\[lxxviii\]](#)

Όμως ακριβώς εξαιτίας αυτού, η νικηφόρα επανάσταση που συντελέστηκε από εργάτες και στρατιώτες (ένστολους αγρότες), δεν έθεσε την εξουσία στα χέρια της εργατικής τάξης. Αντίθετα, παρέδωσε την εξουσία εθελοντικά στη μπουρζουαζία, με τη μορφή της Προσωρινής Κυβέρνησης. Οι εργάτες και στρατιώτες σίγουρα δεν συμπάθησαν αυτήν την εξέλιξη. «Από νωρίς, στις 3 Μαρτίου, συσκέψεις στρατιωτών και εργατών άρχισαν να απαιτούν το σοβιέτ να καθαιρέσει πάραυτα την Προσωρινή Κυβέρνηση της φιλελεύθερης μπουρζουαζίας και να πάρει την εξουσία στα δικά του χέρια». [\[lxxix\]](#) Αλλά, ελλείπει οργάνωσης και πολιτικής ηγεσίας, ήταν ανίκανες να επιβάλουν τη θέλησή τους. Μόνο με το μέγλωμα των Μπολσεβίκων σε μαζικό κόμμα και την ανάδειξη μιας Μπολσεβίκικης πλειοψηφίας στα σοβιέτ θα ήταν ικανά αυτά τα έμβρυα εργατικής κρατικής εξουσίας να πραγματοποιήσουν τις δυνατότητές τους. Μόνο μέσω ενός κόμματος θα μπορούσε να μορφοποιηθεί ένα ξεκάθαρο και περιεκτικό πολιτικό πρόγραμμα - «Ψωμί, Γη και Ειρήνη», «Όλη η Εξουσία στα Σοβιέτ»- ικανό να συγκεκριμενοποιήσει τα αισθήματα των μαζών και να ενώσει τα διαφορετικά νήματα της επανάστασης, τους εργάτες, τους αγρότες και τους στρατιώτες.

Επίσης, το κόμμα ήταν αποφασιστικής σημασίας για τη διεξαγωγή και την επιτυχία της ίδιας της εξέγερσης. Καταρχήν, ήταν ικανό με την δυνατότητά του να εκτιμήσει την κατάσταση συνολικά στη Ρωσία, την πειθαρχία και το ηθικό του κύρος μέσα στους εργάτες, να εμποδίσει έναν πρόωρο ξεσηκωμό στα «Ιουλιανά» [*****](#), που θα απομόνωνε την ορμητικότητα των εργατών και στρατιωτών της Πετρούπολης από την υπόλοιπη χώρα.

Αν οι Μπολσεβίκοι ήταν λιγότερο πειθαρχημένοι και λιγότερο καλά εδραιωμένοι, θα παγιδεύονταν μάλλον εύκολα από τα γεγονότα και θα σέρνονταν σε έναν ανέλπιδο ξεσηκωμό που θα είχε την τύχη της Παρισινής Κομμούνας ή της Γερμανικής επανάστασης του 1919. [\[lxxx\]](#) Έπειτα όταν, μετά την ήττα της σκευωρίας του Κορνίλοβ, η διάθεση της χώρας, όχι μόνο της Πετρούπολης, είχε μετακινηθεί προς όφελός τους και έγινε ξεκάθαρο ότι οι Μπολσεβίκοι θα είχαν την πλειοψηφία στο δεύτερο συνέδριο των σοβιέτ, το κόμμα ήταν ικανό να αρπάξει την κρίσιμη στιγμή όταν η εξουσία μπορούσε να κερδηθεί γρήγορα και ομαλά. Ο Καρρ γράφει ότι, «Για την οργάνωση της σχεδόν αναίμακτης νίκης της 25^{ης} Οκτώβρη-7^{ης} Νοέμβρη 1917, ήταν υπεύθυνα το Σοβιέτ της Πετρούπολης και η στρατιωτική-επαναστατική του επιτροπή.» [\[lxxxi\]](#) Αλλά το σοβιέτ είχε μια Μπολσεβίκικη πλειοψηφία και η στρατιωτική-επαναστατική επιτροπή είχε μόνο έναν μη-Μπολσεβίκο (έναν νεαρό αριστερό Εσέρο). Εξάλλου, η αρχική απόφαση για την εξαπόλυση της εξέγερσης, την οποία εφάρμοζαν, πάρθηκε όχι από το σοβιέτ, μα από την κεντρική επιτροπή του κόμματος σε μυστική συνεδρίαση. [\[lxxxii\]](#) Ούτε και θα μπορούσε να'χει γίνει αλλιώς, καθώς συγχρονισμός και μυστικότητα ήταν θέματα ουσίας. Μια δημόσια διαμάχη στο σοβιέτ θα προειδοποιούσε την Προσωρινή Κυβέρνηση και θα της έδινε την ευκαιρία να αναλάβει προληπτική δράση. Από τη φύση τους, τα σοβιέτ ήταν πολιτικά ετερογενή. Μόνο ένα πειθαρχημένο και πολιτικά ενοποιημένο σώμα, το κόμμα, θα μπορούσε να συζητήσει τα τακτικά υπέρ και κατά της εξέγερσης και να σχεδιάσει την εκτέλεσή της. Κι αμέσως μετά την κατάκτηση της εξουσίας μόνο το Μπολσεβίκικο κόμμα διέθετε ενότητα θέλησης και σκοπού για να σχηματίσει μια κυβέρνηση ικανή ν'αντιμετωπίσει την απεριόριστα δύσκολη και χαοτική κατάσταση που αντίκριζε η επανάσταση.

Ο εξέχων ρόλος του Μπολσεβίκικοι κόμματος στην Οκτωβριανή εξέγερση, συνδυασμένος με τον σχετικά μικρό αριθμό μετεχόντων στη μάχη και τη βραχύτητα της επιχείρησης (τουλάχιστον στην πρωτεύουσα) έχει οδηγήσει πολλούς σχολιαστές να απεικονίσουν την επανάσταση ως ουσιαστικά ένα πραξικόπημα μιας

μικροσκοπικής πλην αποφασισμένης μειοψηφίας, δρώσας σχεδόν ανεξάρτητα από την τάξη που ισχυριζόταν ότι εκπροσωπεί.[\[lxxxiii\]](#) Αυτή η άποψη φαίνεται ενδυναμωμένη από την επανειλημμένη επιμονή του Λένιν ότι ήταν «αναγκαίο να πολεμήσουμε κατά των συνταγματικών ψευδαισθήσεων κι ελπίδων που επενδύθηκαν στο συνέδριο των σοβιέτ, για να απορρίψουμε την προκατειλημμένη ιδέα ότι πρέπει οπωσδήποτε να “περιμένουμε” γι’ αυτό.»[\[lxxxiv\]](#) Δεν παραβίαζε πλήρως η πραγματική πορεία της εξέγερσης τη διάκριση μεταξύ κόμματος και κράτους, την οποία εμείς συζητήσαμε νωρίτερα, και δε σήμαινε αυτό ότι στην πράξη η Λενινιστική αντίληψη του κόμματος ως πρωτοποριακής μειοψηφίας αναγκαστικά οδηγούσε στην κατάληψη της εξουσίας απ’ εκείνη τη μειοψηφία; Απαντώντας αυτά τα ερωτήματα είναι απαραίτητο να κοιτάξουμε όχι απλά την περίοδο, όταν όλη η μοίρα της επανάστασης εξαρτιόταν από μια ολιγοήμερη μάχη, αλλά την εξέλιξη της πολιτικής του Λένιν μέσα στο 1917. Ο Λένιν πρώτος έβαλε τους Μπολσεβίκους στην πορεία για την κατάκτηση της εξουσίας με τις «θέσεις του Απρίλη» του, αλλά από την αρχή προφύλαγε τον εαυτό του «από κάθε είδος Μπλανκιστικού τυχοδιωκτισμού».[\[lxxxv\]](#) «Στις θέσεις», έγραφε ο Λένιν, «ανήγαγα πολύ συγκεκριμένα το ζήτημα, σε αυτό της πάλης για επιρροή μέσα στα Σοβιέτ των Αντιπροσώπων των Εργατών, Αγρεργατών, Αγροτών και Στρατιωτών. Για να μην αφήσω καμία σκιά αμφιβολίας σε αυτόν τον λογαριασμό, τόνισα δις σε αυτές τις θέσεις την ανάγκη για υπομονετική και επίμονη “εξηγητική” δουλειά “προσαρμοσμένη στις πρακτικές ανάγκες των μαζών”.»[\[lxxxvi\]](#) Η «υπομονετική εξήγηση», παρέμεινε η γραμμή του Λένιν και των Μπολσεβίκων κατά τη διάρκεια της άνοιξης και του καλοκαιριού του 1917 και πάντοτε ο αγώνας για εξουσία ήταν δεμένος με το κέρδιμα των σοβιέτ. Ακόμη κι όταν το Ιούλη ο Λένιν θεώρησε ότι τα σοβιέτ είχαν μετακινηθεί αποφασιστικά στο αντεπαναστατικό στρατόπεδο και επομένως θέλησε να αποσύρει το σύνθημα «Όλη η Εξουσία στα Σοβιέτ», ήταν ωστόσο προσεκτικός για να προειδοποιήσει ότι «μια αποφασιστική πάλη θα είναι εφικτή μόνο ενόψει μιας νέας επαναστατικής ανόδου στα κατάβαθα των μαζών».[\[lxxxvii\]](#) Ούτε και εγκατέλειψε τότε τη σοβιετική ιδέα. «Τα σοβιέτ μπορούν να εμφανιστούν σε αυτή τη νέα

επανάσταση και όντως είναι υποχρεωμένα να εμφανιστούν, αλλά όχι τα τωρινά σοβιέτ, όχι ως όργανα συνεργασίας με τη μπουρζουαζία, αλλά ως όργανα επαναστατικού αγώνα κατά της μπουρζουαζίας. Είναι αλήθεια ότι ακόμη και τότε θα πρέπει να είμαστε υπέρ της οικοδόμησης ολόκληρου του κράτους με βάση το μοντέλο των σοβιέτ.»[\[lxxxviii\]](#) Μόνο όταν οι Μπολσεβίκοι είχαν πετύχει μια πλειοψηφία στα σοβιέτ, ο Λένιν τοποθέτησε την εξέγερση στην ημερήσια διάταξη.

Το γεγονός ότι ήταν πρωταρχικά το κόμμα, δρώντας μέσω του Σοβιέτ της Πετρούπολης, που διενέργησε τον ξεσηκωμό, δεν αναιρεί αυτήν την προοπτική, επειδή αυτός [ο ξεσηκωμός –ΣτΜ] ήταν ουσιαστικά μια επιχείρηση καταστροφής. Η νέα δομή της κρατικής εξουσίας ήταν ήδη εν ζωή και αναγνωρισμένη από την ανώτατη αρχή των εργατών, μαζί και του στρατού. Η δράση της νύχτας της 24/25 Οκτώβρη απλώς εξάλειψε την Προσωρινή Κυβέρνηση, αφήνοντας τα σοβιέτ ως τη μοναδική εξουσία. Πέραν τούτου, ήταν πάνω στη σοβιετική πλειοψηφία, όχι στο δικαίωμα της ένοπλης κατάκτησης, που οι Μπολσεβίκοι βάσισαν την αξίωσή τους να σχηματίσουν κυβέρνηση. Στις 5 Νοέμβρη ο Λένιν έγραφε:

Δεν πρέπει να υπάρχει άλλη κυβέρνηση στη Ρωσία παρά μια σοβιετική κυβέρνηση. Η σοβιετική εξουσία έχει κερδηθεί στη Ρωσία και η κυβέρνηση μπορεί να μεταβιβαστεί από τα χέρια ενός σοβιετικού κόμματος στα χέρια ενός άλλου σοβιετικού κόμματος χωρίς καμία επανάσταση, απλά με μια απόφαση των σοβιέτ, απλά με νέες εκλογές αντιπροσώπων των σοβιέτ. Το Μπολσεβίκικο κόμμα αποτελούσε την πλειοψηφία στο Δεύτερο Πανρωσικό Συνέδριο των Σοβιέτ. Μόνο μία κυβέρνηση σχηματισμένη από εκείνο το κόμμα αποτελεί, επομένως, μια σοβιετική κυβέρνηση. [\[lxxxix\]](#)

Γι' αυτό γενικά, η πρακτική δοκιμασία της Ρώσικης Επανάστασης επιβεβαίωσε λαμπρά την κομματική θεωρία του Λένιν. Δικαιολόγησε πλήρως τη δέσμευσή του πως μια πειθαρχημένη και

με αρχές πρωτοπορία θα έπαιζε έναν αποφασιστικό ρόλο στην επίτευξη της σοσιαλιστικής επανάστασης. Όμως εδώ πρέπει να ηχήσει μια προειδοποιητική νότα, καθώς η διαδικασία με την οποία το Μπολσεβίκικο κόμμα κατάφερε να παίξει στ'αλήθεια αυτόν τον ρόλο, δεν ήταν καθόλου αυτόματη.

Πριν από την επιστροφή του Λένιν στη Ρωσία, η Μπολσεβίκικη ηγεσία γλίστρησε σε μια θέση στήριξης υπό όρους προς την Προσωρινή Κυβέρνηση κι επίσης προς τον πόλεμο. Όταν ο Λένιν πρωτοσυντάχθηκε υπέρ της ανατροπής της Προσωρινής Κυβέρνησης και το «Όλη η Εξουσία στα Σοβιέτ», δε βρήκε καμία υποστήριξη στο εσωτερικό των ηγετικών κύκλων του κόμματος. Οι τελευταίοι, βασιζόμενοι στην μακρόβια Μπολσεβίκικη φόρμουλα της «δημοκρατικής δικτατορίας του προλεταριάτου και της αγροτιάς», αποκήρυξαν τη θέση του Λένιν ως «απαράδεκτη» στην *Πράβντα*. Μέχρι και το πιο σχολαστικά προετοιμασμένο επαναστατικό κόμμα δε μπορούσε να προεξοφλήσει όλα τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της επανάστασης κι επομένως έπρεπε να μάθει από την πραγματικότητα και από τους εργάτες. Μέσα στην κομματική ηγεσία ο Λένιν αποτέλεσε τον μεσάζοντα αυτής της μορφωτικής διαδικασίας. «Η θεωρία φίλε μου, είναι γκρίζα, μα πράσινο το αιώνιο δέντρο της ζωής», [\[xc\]](#) έγραφε ο Λένιν, καταδικάζοντας «εκείνους τους “παλιούς Μπολσεβίκους” που έχουν ήδη παίξει, πάνω από μια φορά, τόσο αξιολύπητο ρόλο στην ιστορία του κόμματός μας, επαναλαμβάνοντας φόρμουλες ανόητα αποστηθισμένες, αντί να μελετούν τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της νέας και ζωντανής πραγματικότητας». [\[xci\]](#) Το ότι, ξεκινώντας από θέση φαινομενικής απομόνωσης, ο Λένιν κέρδισε πολύ γρήγορα το κόμμα στη δική του θέση, οφειλόταν στο μεγάλο προσωπικό του γόητρο, μα επίσης στο γεγονός ότι άρθρωνε θεωρητικά τις απόψεις των προχωρημένων εργατών που κατέκλυζαν το κόμμα. Οι εξάψαλμοι του Λένιν κατά των «παλιών Μπολσεβίκων» συνδυάζονταν με την πίεση που ερχόταν από τις εργοστασιακές περιοχές. **Επανειλημμένα μέσα στο 1917, ο Λένιν θα σχολίαζε ότι το κόμμα ήταν στα αριστερά της κεντρικής του επιτροπής και ότι οι μάζες ήταν στα αριστερά του κόμματος.**

Ακόμη και αφότου ο Λένιν είχε κερδίσει τη νίκη επί των αρχών στην Απριλιανή Συνδιάσκεψη, τμήματα του κόμματος συνέχιζαν να ταλαντεύονται και αυτό σημειώθηκε ιδιαίτερα σε σχέση με το ζήτημα της εξέγερσης. Οι Κάμενεφ, Ζινόβιεφ, Νόγκιν, Μιλιούτιν και Ρίκοβ σχημάτισαν μια ομάδα εντός της ηγεσίας, πλήρως αντιτιθέμενη στην ενορχήστρωση μιας εξέγερσης.[\[xciii\]](#) Οι Κάμενεφ και Ζινόβιεφ έστεκαν, δίπλα στο Λένιν, ως οι πιο έγκυροι ηγέτες του κόμματος κι ωστόσο την αποφασιστική στιγμή κλονίστηκαν. Πήρε ένα μήνα σφυροκοπήματος από τον Λένιν, συμπεριλαμβανομένων απειλών ότι θα παραιτούταν και θα έκανε καμπάνια στη βάση,[\[xciiii\]](#) για να υπερκερασθεί αυτή η αντιπολίτευση και να αποτινάξει η κεντρική επιτροπή την αδράνειά της. Όταν, αμέσως μετά την κατάληψη της εξουσίας, η ομάδα Ζινόβιεφ-Κάμενεφ απαίτησε να μουν οι Μπολσεβίκοι σε μια συμμαχία με τους Μενσεβίκους και τους Εσέρους, ο Λένιν άλλη μια φορά απείλησε με διάσπαση («μια ειλικρινής και ανοιχτή διάσπαση θα ήταν τώρα ασύγκριτα καλύτερη από το εσωτερικό σαμποτάζ, την παρεμπόδιση των ίδιων των αποφάσεών μας, την αποδιοργάνωση και τον ξεπεσμό»[\[xciv\]](#)) και δήλωσε ότι αν η αντιπολίτευση είχε πλειοψηφία στο κόμμα, αυτοί θα όφειλαν να σχηματίσουν τη συμμαχική κυβέρνησή τους και αυτός θα «πήγαινε στους ναύτες».

Το ότι τμήματα του Μπολσεβίκικου κόμματος και κατά καιρούς το κόμμα συνολικά, παραπατούσαν κατ'αυτόν τον τρόπο, δεν ακύρωνε, φυσικά, τις αρχές πάνω στις οποίες αυτό είχε χτιστεί. Ούτε πρωτύτερα, ούτε κι από τότε δεν έχει επιβεβαιωθεί καλύτερα ένα κόμμα της εργατικής τάξης σε συνθήκες επαναστατικής έκρηξης. Αυτό όμως όντως σημαίνει ότι η οργάνωση του κόμματος σε Λενινιστικές γραμμές δεν αποτελεί, καθεαυτή, καμία εγγύηση επιτυχίας. Δεν είναι ένα οργανωτικό κλειδί που ανοίγει όλες τις πόρτες της ιστορίας. Το επαναστατικό κόμμα είναι αναντικατάστατο, μα και το πιο επαναστατικό από όλα τα κόμματα υπόκειται σε ένα στοιχείο συντηρητικής ρουτίνας, απλώς επειδή οφείλει να είναι μια μόνιμη, σταθερή οργάνωση. Η ίδια η δημιουργία ενός κόμματος ως διακριτό σώμα, εξίσου ενέχει το ρίσκο το κόμμα να διαχωρίσει τον εαυτό του από την τάξη. Το

πλεονέκτημα του Λενινιστικού κόμματος ήταν ότι παρόλο που δε μπορούσε να αποκλείσει αυτούς τους κινδύνους, τους μείωσε στο ελάχιστο. Η μεγαλοσύνη του Λένιν στη Ρώσικη Επανάσταση ήταν ότι αυτός -ο κατεξοχήν κομματικός άνδρας- υπερέβη σε τελευταία ανάλυση το κόμμα του. Ήταν ικανός, τρόπος του λέγειν, να περάσει πάνω από το κεφάλι του κόμματος στη μάζα των Ρώσων εργατών και στρατιωτών, όχι τόσο για να τους απευθυνθεί, όσο για να τους ανταποκριθεί, όντας έτσι ικανός να αναγκάσει το κόμμα να ανταποκριθεί επίσης. Εκφράζοντας αυτό το πνεύμα σαν μια θεωρητική γενίκευση, μπορεί κανείς να πει πως για τον Λένιν, παρόλο που το κόμμα όφειλε συχνά να διατηρεί υψηλό βαθμό αυτονομίας απέναντι στην εργατική τάξη και παρόλο που οι [ανεξάρτητες από την τάξη -ΣτΜ] αξιώσεις του κόμματος και της πειθαρχίας του ήσαν ισχυρές, σε τελική ανάλυση το κόμμα παρέμενε υποταγμένο σε και εξαρτημένο από την τάξη. Η Λενινιστική θεωρία του κόμματος δεν υπονοεί με κανένα τρόπο τη φетиχοποίηση της κομματικής αφοσίωσης που χαρακτήριζε τη σοσιαλδημοκρατία και που επρόκειτο αργότερα να λάβει τις πιο τερατώδεις μορφές και διαστάσεις στα επίσημα Κομμουνιστικά Κόμματα της Σοβιετικής Ένωσης και του κόσμου.

6. Το ενιαίο παγκόσμιο κόμμα

Η θεωρία του Λένιν για το κόμμα σχηματίστηκε πλήρως στα βασικά της σημεία, όπως έχουμε δείξει, ως τις αρχές του 1917. Τώρα με τη θεωρία που δικαιοώθηκε από την Οκτωβριανή Επανάσταση, ο Λένιν κατείχε το πολιτικό κύρος και την επιρροή να φέρει στη ζωή το λογικό συμπέρασμα εκείνης της θεωρίας, δηλαδή την Κομμουνιστική Διεθνή. Το πρώτο συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς ξεκίνησε στη Μόσχα στις 2 Μάρτη 1919, μα στην πραγματικότητα αυτό δεν συνιστούσε πολλά περισσότερα από το στήσιμο ενός λάβαρου και τη διακήρυξη της πρόθεσης. Μονάχα 35 απεσταλμένοι παρευρέθηκαν και οι περισσότεροι από αυτούς ήταν από μικρά έθνη που άλλοτε αποτελούσαν μέρος της Ρωσικής αυτοκρατορίας. Μέχρι το δεύτερο συνέδριο τον Ιούλη του 1920, που παρακολούθησαν 217 απεσταλμένοι, η νέα Διεθνής δεν πήρε

οριστικό σχήμα ως μαζικός μαχητικός οργανισμός. Η ηγεσία της Κομμουνιστικής Διεθνούς ήταν, φυσικά, έργο πολλών χεριών κι ο Λένιν συχνά έπαιρνε μια θέση όπισθεν. Ο Ζινόβιεφ ήταν ο πρόεδρος της και πολλά από τα σημαντικότερα μανιφέστα της γράφτηκαν από τον Τρότσκι. Ωστόσο, είναι πολύ θεμιτό να αναλογιστούμε το έργο της Κομμουνιστικής Διεθνούς σε μια μελέτη της θεωρίας του Λένιν, καθώς αυτός ήταν και ο ιδρυτής της και ο πιο ένθερμος υπέρμαχός της (μερικές φορές και εναντίον των ίδιων των υποστηρικτών του) και σίγουρα παρότρυνε είτε ενέκρινε όλες τις σημαντικές της στρατηγικές αποφάσεις. [\[xcv\]](#) Η συζήτηση εδώ θα είναι εξαιρετικά σύντομη και ανεπαρκής. Υπάρχουν δύο λόγοι για αυτό: πρώτον, μια επαρκής επεξεργασία όλων των ζητημάτων κομματικής στρατηγικής, τακτικών και οργάνωσης που διαχειρίστηκε η Διεθνής στα πρώτα της λίγα χρόνια θα απαιτούσε τουλάχιστον ένα ολόκληρο βιβλίο• δεύτερο, έχουμε ασχοληθεί πρωτευόντως με την *ανάπτυξη* της θεωρίας του Λένιν για το κόμμα και το έργο της Διεθνούς ενείχε κυρίως την *εφαρμογή* των ιδεών που έχουμε ήδη συζητήσει. Συνεπώς, εδώ θα υποδειχθεί μόνο το κύριο περίγραμμα, με έμφαση σ'εκείνες τις πλευρές της Κομιντέρν που αποτέλεσαν κατά κάποιο τρόπο καινούργιες αφετηρίες.

Η πιο άμεσα χτυπητή διαφορά μεταξύ της Δεύτερης και της **Τρίτης Διεθνούς**, ως οργανώσεων, έγκειται στο γεγονός πως η πρώτη ήταν μια χαλαρή ομοσπονδία ανεξάρτητων εθνικών κομμάτων, ενώ η τελευταία **προοριζόταν να γίνει αυστηρά συγκεντρωτική**. Όπως το έθετε το καταστατικό που υιοθετήθηκε στο δεύτερο συνέδριο: «**Η Κομμουνιστική Διεθνής πρέπει, στην πραγματικότητα και στην πράξη, να αποτελεί ενιαίο κομμουνιστικό κόμμα ολόκληρου του κόσμου. Τα κόμματα που εργάζονται στις διάφορες χώρες δεν είναι παρά τα ξεχωριστά του τμήματα.**» [\[xcvi\]](#) Η ανώτατη αρχή παραχωρήθηκε στο παγκόσμιο συνέδριο που θα συνεδρίαζε τακτικά μια φορά το χρόνο, αλλά ανάμεσα στα συνέδρια η Διεθνής θα διοικούταν από την εκλεγμένη της Εκτελεστική Επιτροπή, στην οποία είχαν δοθεί εκτεταμένες εξουσίες.

Η Εκτελεστική Επιτροπή διεξάγει ολόκληρη τη δουλειά της Κομμουνιστικής Διεθνούς από το ένα συνέδριο στο επόμενο... και εκδίδει οδηγίες που είναι δεσμευτικές για όλα τα κόμματα και τις οργανώσεις που ανήκουν στην Κομμουνιστική Διεθνή. Η Εκτελεστική Επιτροπή της Κομμουνιστικής Διεθνούς θα αποπέμπει ομάδες ή άτομα που προσβάλλουν την διεθνή πειθαρχία και έχει επίσης το δικαίωμα να αποπέμπει από την Κομμουνιστική Διεθνή εκείνα τα κόμματα που παραβιάζουν αποφάσεις του παγκόσμιου συνεδρίου. [\[xcvii\]](#)

Αυτή η αντίληψη της Διεθνούς ως ένα συγκεντρωτικό παγκόσμιο κόμμα ήταν μείζον προχώρημα. **Εν μέρει σχεδιάστηκε για να εμποδίσει κάθε επανάληψη του εθνικού κατακερματισμού που κατέστρεψε τη Δεύτερη Διεθνή το 1914. Περισσότερο θετικά, ο στόχος της ήταν να δημιουργήσει ένα ενοποιημένο γενικό επιτελείο αυτού που υποτίθετο ότι ήταν η επικείμενη παγκόσμια επανάσταση.** Ο Τρότσκι έχει συνοψίσει εύστοχα τη σκέψη που υπέφωσκε πίσω από αυτή τη μορφή οργάνωσης.

Ο διεθνισμός του Λένιν δεν είναι μια φόρμουλα για την εναρμόνιση εθνικών και διεθνών συμφερόντων σε μια κενή πολυλογία. Είναι ένας οδηγός επαναστατικής δράσης που αγκαλιάζει όλα τα έθνη. Ο πλανήτης μας, κατοικημένος από την αποκαλούμενη πολιτισμένη ανθρωπότητα, θεωρείται ως ένα ενιαίο πεδίο μάχης, όπου ποικίλα έθνη και κοινωνικές τάξεις διαγωνίζονται. [\[xcviii\]](#)

Το ένα πεδίο μάχης απαιτούσε ένα στρατό και ένα γενικό επιτελείο. Η Κομμουνιστική Διεθνήs προοριζόταν να γίνει, όπως το έχει θέσει ο Λούκατς, «Το Μπολσεβίκικο Κόμμα -με την αντίληψη του Λένιν για το κόμμα- σε παγκόσμια κλίμακα.» [\[xcix\]](#)

Για να υλοποιήσει αυτόν τον στόχο, ήταν αναγκαίο να υποθάλπει

τη ραγδαία ανάπτυξη γνήσιων επαναστατικών κομμάτων σε όλες τις βασικές καπιταλιστικές χώρες. Για να το κάνει αυτό, η Κομιντέρν εργάστηκε για να συνελκύσει υπάρχουσες Κομμουνιστικές ομάδες και τάσεις και να τις ενώσει σε σταθερά κόμματα και να κερδίσει όσο μεγαλύτερη μερίδα ήταν δυνατό από τη βάση των Ευρωπαϊκών σοσιαλιστικών κομμάτων (ιδίως του USPD, του Ιταλικού Σοσιαλιστικού Κόμματος (PSI) και του Γαλλικού Σοσιαλιστικού Κόμματος). Σε αυτή τη διαδικασία ο κύριος εχθρός ήταν ο «κεντρισμός», [\[c\]](#) κατά το ότι οι κεντριστές ηγέτες έπρεπε να απαξιωθούν για να κατακτηθούν οι υποστηρικτές τους και κατά το ότι έπρεπε να εμποδιστούν να μπουκωθούν στη Διεθνή και να τη μολύνουν. Ήταν ακριβώς η υπέρ της Διεθνούς πίεση από τη βάση που τράβηξε ρεφορμιστές στην κατεύθυνσή της και δημιούργησε αυτόν τον τελευταίο κίνδυνο. Στο δεύτερο συνέδριο ο Λένιν προειδοποίησε ότι «Η Κομμουνιστική Διεθνής μετατρέπεται, σε ορισμένο βαθμό, σε μόδα... [και] μπορεί να αντιμετωπίσει τον κίνδυνο διάλυσης από την εισροή ταλαντευόμενων και αναποφάσιστων ομάδων που έχουν μέχρι τώρα αποχωριστεί την δευτεροδιεθνιστική ιδεολογία τους.» [\[ci\]](#) Ακριβώς όπως στα 1903 ο Λένιν είχε επιμείνει στο Άρθρο 1 των Κομματικών Κανονισμών ως όπλο κατά του οπορτουνισμού, τώρα κατάστρωσε 21 όρους για την αποδοχή στην Κομμουνιστική Διεθνή. Αυτοί ήταν εξαιρετικά άκαμπτοι. Ο Όρος 2 απαιτούσε ότι «Οποιαδήποτε οργάνωση θέλει να ενταχθεί στην Κομμουνιστική Διεθνή πρέπει να αποτάξει με συνέπεια και συστηματικότητα ρεφορμιστές και “κεντριστές” από θέσεις οποιασδήποτε ευθύνης στο εργατικό κίνημα.» [\[cii\]](#) Ο Όρος 4 επέμενε στη «συστηματική προπαγάνδα και αγκιτάτσια... στις ένοπλες δυνάμεις». [\[ciii\]](#) Ο Όρος 14 απαιτούσε «Κομμουνιστικά κόμματα, σε χώρες όπου οι κομμουνιστές μπορούν να διεξάγουν το έργο τους νόμιμα, πρέπει να εκτελούν περιοδικές εκκαθαρίσεις μελών (επανεγγραφές) με στόχο την απαλλαγή του κόμματος από μικροαστικά στοιχεία που αναπόφευκτα διεισδύουν μέσα σε αυτά.» Συνοψίζοντας τους 21 Όρους ο Ζινόβιεφ δήλωσε, «Ακριβώς όπως δεν είναι εύκολο για μια καμήλα να περάσει από το μάτι της βελόνας, έτσι, ελπίζω, δε θα είναι εύκολο για τους οπαδούς του κέντρου να ξεγλιστρήσουν μέσα από τους 21 Όρους.» [\[civ\]](#) Διακεκριμένοι

ηγέτες του κέντρου, οι Κρισπιέν και Ντίτμαν από το USPD και ο Σερράτι από το PSI, ήταν παρόντες στο συνέδριο αλλά οι ενστάσεις τους αποκρούστηκαν ισχυρά από τον Λένιν ως «θεμελιακά Καουτσκικές...[και] διαποτισμένες με αστικό πνεύμα». [\[cv\]](#)

Παράλληλα με την πάλη κατά του κεντρισμού, υπήρχε μια αντιδικία με ποικίλες επαναστατικές πλην ακροαριστερές ή συνδικαλιστικές τάσεις. Αυτή διεξάχθηκε με έναν πολύ φιλικότερο τρόπο. Τα λάθη των «Αριστερών» ανάχθηκαν πρωτίστως στη «νεότητα» και την απειρία τους. Ορισμένοι από τους «Αριστερούς», με προεξάρχοντες τους Πεστάννα από τους Ισπανούς συνδικαλιστές και Τάννερ από το Βρετανικό Κίνημα Εμποροϋπαλλήλων, ήταν τόσο αηδιασμένοι από τον οπορτουνισμό των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων που απέρριπταν συνολικά την ανάγκη για ένα προλεταριακό κόμμα. Προς απάντηση, οι Λένιν, Τρότσκι και Ζινόβιεφ περιέγραψαν υπομονετικά την αλφαβήτα της Λενινιστικής θεωρίας για το κόμμα, τονίζοντας την αντίθεση μεταξύ ενός σοσιαλδημοκρατικού κι ενός κομμουνιστικού κόμματος. [\[cvi\]](#) Είναι αξιοσημείωτο πως δεν υπήρξαν εξάψαλμοι κατά του «οικονομισμού» και καμία νύξη για «εισαγωγή του σοσιαλισμού στην εργατική τάξη από τα έξω». Οι υιοθετημένες θέσεις δήλωναν ότι **«Οι επαναστάτες συνδικαλιστές συχνά μιλούν για τον μεγάλο ρόλο που μπορεί να παιχτεί από μια αποφασισμένη επαναστατική μειοψηφία. Μια αληθινά αποφασισμένη μειοψηφία της εργατικής τάξης, μια μειοψηφία που είναι κομμουνιστική, που θέλει να δράσει, που έχει ένα πρόγραμμα, που στρέφεται έξω για να οργανώσει τον αγώνα των μαζών -αυτό ακριβώς είναι το κομμουνιστικό κόμμα.»**[\[cvii\]](#)

Δυσκολότερη και διδακτικότερη ήταν η αντιπαράθεση με εκείνους που δέχονταν την ανάγκη για ένα επαναστατικό κόμμα, μα που το ήθελαν να επιζητά μια υποκριτικά αγνή πολιτική με κανένα συμβιβασμό, κανένα ελιγμό και καμιά συμμετοχή σε αστικά κοινοβούλια ή αντιδραστικά συνδικάτα -αυτή ήταν η γραμμή του KAPD (πρόσφατης διάσπασης από το Γερμανικό KK), του Μπορντίγκα στην Ιταλία, των Γκόρτερ και Πάννεκουκ στην Ολλανδία, των

Γκάλλαχερ και Σύλβιας Πάνκχερστ στη Βρετανία. Για τον Λένιν, όλα αυτά ήταν «παλιά και γνωστά σκουπίδια»,[\[cviii\]](#) μα η απάντησή του, *Αριστερισμός-Η Παιδική Αρρώστια του Κομμουνισμού*, ειδικά γραμμένη για το δεύτερο συνέδριο, ήταν μια από τις πιο ενδελεχείς και φωτεινές του εκθέσεις στρατηγικής και τακτικής του επαναστατικού κόμματος. Ανακτώντας μερικά από τα λιγότερο γνωστά επεισόδια στην ιστορία του Μπολσεβικισμού, ο Λένιν υποστήριζε ότι ήταν **απαραίτητο να παραμείνεις στα συνδικάτα και να «συνεχίσεις το κομμουνιστικό έργο μέσα τους με κάθε κόστος»**[\[cix\]](#) και ότι «καθώς σου λείπει η δύναμη να ξεφορτωθείς τα αστικά κοινοβούλια και κάθε άλλο τύπο αντιδραστικού θεσμού, πρέπει να εργαστείς μέσα τους».[\[cx\]](#) «Το καθήκον που έχει ανατεθεί στους Κομμουνιστές», έγραφε, «είναι να πείσουν τα καθυστερημένα στοιχεία, να εργαστούν ανάμεσά τους και όχι να περιχαρακωθούν από αυτά με τεχνητά και παιδιάστικά “Αριστερά” συνθήματα.»[\[cxi\]](#) Ο Λένιν ανησυχούσε ότι οι κομμουνιστές δε θα’πρεπε να «θεωρούν ό,τι είναι για εμάς ξεπερασμένο ως ξεπερασμένο για μια τάξη, για τις μάζες».[\[cxii\]](#)

Η έννοια του κόμματος που παρουσιάστηκε από τον Λένιν στον *Αριστερισμό* δεν είναι αυτή ενός ομίλου παρωπιδικών δογματικών που βαδίζουν σε μία μόνο κατεύθυνση -μπροστά- αλλά ενός σώματος πολιτικά οξυδερκούς και υψηλής επίγνωσης, ικανού να ελίσσεται, κατά καιρούς να συμβιβάζεται και να υποχωρεί, έτσι ώστε ποτέ να μην χάνει την επαφή με την τάξη που στοχεύει να καθοδηγήσει κι ωστόσο ικανού «διαμέσου όλων των ενδιάμεσων σταθμών και όλων των συμβιβασμών... [να] ξεχωρίζει καθαρά και να επιδιώκει διαρκώς τον τελικό στόχο».[\[cxiii\]](#) Φυσικά, δεν θα ήταν πάντα εύκολο να διακρίνει μεταξύ συμβιβασμών που είναι αναγκαίοι και εκείνων που ήταν προδοτικοί, αλλά «θα ήταν παράλογο να διατυπώσουμε μια συνταγή ή ένα γενικό κανόνα (“Όχι συμβιβασμοί”) που να ταιριάζει σε όλες τις περιπτώσεις».[\[cxiv\]](#) Αυτό που απαιτούσαν, ισχυριζόταν ο Λένιν, ήταν ανάλυση της χειροπιαστής κατάστασης.

Είναι, στ'αλήθεια, μια από τις λειτουργίες μιας κομματικής οργάνωσης και κομματικών ηγετών άξιων του ονόματός τους, να αποκτούν, μέσα από τις παρατεταμένες, επίμονες, διαποίκιλτες και διεξοδικές προσπάθειες όλων των σκεπτόμενων αντιπροσώπων μιας δεδομένης τάξης, τη γνώση, την πείρα και -επιπρόσθετα της γνώσης και της πείρας- την πολιτική διαίσθηση που χρειάζεται η σβέλτη και σωστή διόρθωση πολύπλοκων πολιτικών προβλημάτων. [\[cxv\]](#)

Κατά τη διάρκεια του 1919 και 1920, η κύρια έμφαση μέσα στην Κομιντέρν τοποθετούταν στην πάλη κατά του οπορτουνισμού, με τον αριστερισμό να θεωρείται ως μια πολύ λιγότερο σοβαρή παρέκκλιση, αλλά στα 1921 αυτό άλλαξε. Διαμέσου όλης της Ευρώπης το εργατικό κίνημα είχε διασπαστεί και οι οπορτουνιστές και κεντριστές είχαν αποταχθεί από τη Διεθνή - τώρα η έμφαση μετατοπίστηκε στη μάχη με τον «αριστερισμό». Η βασική αιτία για αυτό ήταν η αλλαγή στην αντικειμενική κατάσταση. Η άμεση μεταπολεμική περίοδος είχε γίνει μάρτυρας ενός διεθνούς κύματος ευθέων επαναστατικών αγώνων και η μπουρζουαζία είχε καταληφθεί από πανικό. Η προοπτική της Διεθνούς ήταν αυτή της άμεσης παγκόσμιας επανάστασης. Αλλά σε μία χώρα μετά την άλλη η εργατική τάξη είχε νικηθεί και η μπουρζουαζία είχε ανακτήσει αυτοπεποίθηση. Σε όλες τις περιπτώσεις τα νέα κομμουνιστικά κόμματα είχαν καταφανώς αποτύχει να κερδίσουν την υποστήριξη την πλειοψηφίας της εργατικής τάξης.

Ο άμεσος καταλύτης του επαναπροσανατολισμού της στρατηγικής της Κομιντέρν ήταν η καταστροφική δράση του Μάρτη από το KPD[*****](#) στα 1921. Υπερ-αντιδρώντας στην επιτηδευμένα προκλητική αστυνομική κατάληψη των ανθρακωρυχείων του Μάνσφιλντ, οι Γερμανοί Κομμουνιστές ηγέτες αποπειράθηκαν, χωρίς προετοιμασία και χωρίς μαζική υποστήριξη, να καλέσουν μια γενική απεργία και να τη μεταμορφώσουν σε εξέγερση. Όταν οι εργάτες παρέλειψαν να ανταποκριθούν, τα κομματικά μέλη διατάχθηκαν να τους εξωθήσουν στους δρόμους και οι άνεργοι,

μεταξύ των οποίων το κόμμα είχε μια ισχυρή βάση, χρησιμοποιήθηκαν στην κατάληψη εργοστασίων ενάντια στη θέληση των εργατών. Το αποτέλεσμα ήταν άγριες μάχες μεταξύ κομμουνιστών και μη κομμουνιστών εργατών, πλήρης κατατρόπωση των πρώτων και αποδεκατισμός του κόμματος (τα μέλη έπεσαν κατά σχεδόν δύο τρίτα).[\[cxvi\]](#) Ανικανοποίητη με αυτό, η «αριστερή» ηγεσία του KPD προσπάθησε να γενικεύσει τον καταγέλαστο τυχοδιωκτισμό της σε σύστημα, υπό το όνομα «η θεωρία της επίθεσης».

Ήταν σαφώς ώρα να μπει ένα φρένο. Ο Λένιν ανακοίνωσε ότι εάν οι «θεωρητικοί της επίθεσης» συγκροτούσαν μια καθορισμένη τάση, τότε «είναι απαραίτητη μια αδυσώπητη μάχη κατά αυτής της τάσης, γιατί αλλιώς δεν υπάρχει καμία Κομμουνιστική Διεθνής».[\[cxvii\]](#) Το τρίτο συνέδριο της Διεθνούς τον Ιούνιο-Ιούλη του 1921, υιοθέτησε το σύνθημα **«Προς τις μάζες»** και δήλωσε ότι **«Το σπουδαιότερο ζήτημα προ της Κομμουνιστικής Διεθνούς σήμερα είναι να κερδίσει κυριαρχική επιρροή στην πλειοψηφία της εργατικής τάξης.»**[\[cxviii\]](#) Ιδιαίτερη προσοχή έπρεπε τώρα στους **«μερικούς αγώνες και τα μερικά αιτήματα»**. **«Το καθήκον των κομμουνιστικών κομμάτων είναι να επεκτείνουν, να βαθύνουν και να ενοποιήσουν αυτόν τον αγώνα για χειροπιαστά αιτήματα... Αυτά τα μερικά αιτήματα, αγκυροβολημένα στις ανάγκες των ευρύτερων μαζών, πρέπει να προωθηθούν από τα κομμουνιστικά κόμματα με τρόπο που δεν οδηγεί τις μάζες μόνο στον αγώνα, αλλά από την ίδια του τη φύση τις οργανώνει.»**[\[cxix\]](#) Λογική συνέπεια αυτής της νέας γραμμής ήταν η πολιτική του ενιαίου μετώπου, που διακηρύχθηκε από την Εκτελεστική της Διεθνούς το Δεκέμβριο του 1921 και επικυρώθηκε από το τέταρτο συνέδριο στα 1922. Η ιδέα του ενιαίου μετώπου ήταν ότι έπρεπε να γίνουν δημόσιες εκκλήσεις στους ηγέτες των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων, που να προτείνουν ενιαία δράση πάνω σε ένα κοινό πρόγραμμα βασικών οικονομικών και πολιτικών αιτημάτων αναδεικνυόμενων από τις άμεσες ανάγκες της εργατικής τάξης. Εάν οι σοσιαλδημοκράτες συμφωνούσαν, τότε τα κομμουνιστικά κόμματα θα είχαν μια ευκαιρία να αποδείξουν στην πράξη την ανωτερότητά τους ως υπερασπιστές του προλεταριάτου. Εάν οι

σοσιαλδημοκράτες απέρριπταν τις προτάσεις, τότε η κατηγορία για κάθε διχασμό θα έπεφτε επάνω σ'αυτούς. Όμως, όπως αποτελούσε έμμεσο όπλο κατά των σοσιαλδημοκρατών, το ενιαίο μέτωπο ήταν επίσης σχεδιασμένο να συμβιβάσει την ύπαρξη ξέχρων κομμουνιστικών κομμάτων με την ανάγκη της εργατικής τάξης για ενότητα στην καθημερινή πάλη κατά των βιομηχάνων και του κράτους. [\[cxx\]](#)

Για να γίνουν ικανά τα κόμματα της Διεθνούς να εφαρμόσουν αποτελεσματικότερα αυτήν την καθημερινή αγκιτάτσια για άμεσα αιτήματα και να της δώσουν επαναστατικό χαρακτήρα και για να'ναι καλύτερα προετοιμασμένα για μελλοντικές επαναστατικές ευκαιρίες, κρίθηκε απαραίτητο να «μπολσεβικοποιήσουν» όχι μόνο την ιδεολογία, στρατηγική και τακτική τους, μα επίσης τις λεπτομέρειες της οργάνωσής τους και των μεθόδων δουλειάς. Συζητήσαμε νωρίτερα τις διαφορές μεταξύ της οργάνωσης του προεπαναστατικού Μπολσεβίκικου κόμματος και της ισχύουσας στα Ευρωπαϊκά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα. Το 1921 πολλά από τα Δυτικά ΚΚ λειτουργούσαν ακόμα με το σοσιαλδημοκρατικό μοντέλο. Για να το διορθώσει αυτό, το τρίτο συνέδριο υιοθέτησε θέσεις για την «Οργάνωση και την Οικοδόμηση Κομμουνιστικών Κομμάτων» που προορίζονταν να εφαρμοστούν από κάθε εθνικό τμήμα. Εκτός από γενικές παρατηρήσεις για το δημοκρατικό συγκεντρωτισμό, οι θέσεις τόνιζαν την υποχρέωση όλων των μελών να δουλεύουν, το ρόλο-κλειδί των εργοστασιακών και συνδικαλιστικών πυρήνων, τη σπουδαιότητα των ραπόρτων κάθε δραστηριότητας και την αναγκαιότητα ενός παράνομου δικτύου επικοινωνιών κι έδιναν οδηγίες για το πώς προετοιμάζεις συσκέψεις και δουλεύεις στους κλάδους των συνδικάτων.

Η οργάνωση εκατομμυρίων εργατών σε ένα μοναδικό παγκόσμιο κόμμα, την Κομμουνιστική Διεθνή κατά τη διάρκεια των πρώτων της χρόνων, σημαδεύει από πολλές απόψεις το ύψιστο σημείο που έχει επιτευχθεί μέχρι σήμερα από το μαρξιστικό επαναστατικό κίνημα. Κι ωστόσο επίσης ήταν μια αποτυχία• όχι μόνο στο ότι δεν παρήγαγε μια άμεση παγκόσμια επανάσταση, μα και στο ότι μέσα σε λίγα χρόνια έπαψε τελείως να αποτελεί επαναστατική

δύναμη και μετατράπηκε σε υποτακτικό όργανο της Ρωσικής εξωτερικής πολιτικής. Η Ρωσική κυριαρχία ήταν ο βράχος στον οποίο η Κομμουνιστική Διεθνής θεμελιώθηκε. Ήταν βέβαια αναπόφευκτο ότι οι ηγέτες της πρώτης επιτυχημένης εργατικής επανάστασης στον κόσμο θα ακούγονταν με σεβασμό. Επιπρόσθετα, αυτό ήταν, αρχικά, ένας θετικός παράγοντας, καθώς οι Ρώσοι ηγέτες, ειδικά οι Λένιν και Τρότσκι, ήταν σαφώς ανώτεροι στη θεωρία και την πρακτική πείρα από οποιονδήποτε στα νέα Ευρωπαϊκά κόμματα. Ο Λένιν αναγνώριζε με ειλικρίνεια το γεγονός της Ρωσικής καθοδήγησης, αλλά υπέθετε πως θα ήταν μόνο προσωρινό. «Η ηγεσία στην επαναστατική προλεταριακή Διεθνή έχει περάσει -για μικρό χρονικό διάστημα, εννοείται- στους Ρώσους, ακριβώς όπως στις διάφορες περιόδους του δέκατου ένατου αιώνα ήταν στα χέρια των Βρετανών, έπειτα των Γάλλων, ύστερα των Γερμανών.»[\[cxxi\]](#) Όσο η Ρωσική Επανάσταση συνέδεε το πεπρωμένο της με την επιτυχία της επανάστασης παγκόσμια,[\[cxxii\]](#) η υπεροχή των Ρώσων ηγετών βοήθησε τη Διεθνή, μα μόλις αυτός ο προσανατολισμός εγκαταλείφθηκε η Διεθνής ρήμαξε.

Δύο παράγοντες εξηγούν τη συνεχιζόμενη παθητική υποταγή των ξένων κομμουνιστικών κομμάτων στη Ρωσική διεύθυνση. Ο πρώτος ήταν η σειρά των ηττών που μάστιξαν το διεθνές εργατικό κίνημα. Μονάχα οι Ρώσοι διατήρησαν την αίγλη της επιτυχίας και στη βάση μόνο πισωγυρισμάτων κανένα άλλο κόμμα δεν ανέπτυξε την αυτοπεποίθηση ή το κύρος να τους διαμφισβητήσει. Ο δεύτερος ήταν η αποτυχία των Μπολσεβίκων να επικοινωνήσουν, ή βαλμένο ανάποδα, η αποτυχία των ξένων κομμάτων να διδαχθούν. Οι κομμουνιστές της Γερμανίας, της Ιταλίας, της Γαλλίας κλπ έβρισκαν τους εαυτούς τους να υφίστανται συνεχώς κριτική και διορθώσεις, πρώτα από τα αριστερά και μετά από τα δεξιά. Μέσα στη διαδικασία, φαίνεται να απορρόφησαν όχι τη συνολική Λενινιστική μέθοδο, πάνω στην οποία οι διορθώσεις βασίζονταν, αλλά μόνο την ιδέα πως η Μόσχα ήταν πάντα σωστή. Κατά συνέπεια, ποτέ δεν ανέπτυξαν την ικανότητα για ανεξάρτητη χειροπιαστή ανάλυση, την οποία ο Λένιν θεωρούσε λειτουργία που το κόμμα θα παρήγαγε στο πρόσωπο των ηγετών του. Στον

τελευταίο του λόγο στην Κομμουνιστική Διεθνή το Νοέμβρη του 1922, ο Λένιν έμοιαζε να αρχίζει να καταπιάνεται μ'αυτό το πρόβλημα, αν και δεν είχε την ευκαιρία να αναπτύξει τις ιδέες του.

Στο τρίτο συνέδριο στα 1921, υιοθετήσαμε ένα ψήφισμα για την οργανωτική δομή των κομμουνιστικών κομμάτων και για τις μεθόδους και το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων τους. Το ψήφισμα είναι εξαιρετικό, αλλά είναι σχεδόν ολοκληρωτικά Ρώσικο, με άλλα λόγια, το καθετί μέσα του βασίζεται στις Ρώσικες συνθήκες. Αυτό είναι το καλό του σημείο, μα επίσης είναι η αποτυχία του. Είναι η αποτυχία του επειδή είμαι σίγουρος πως κανένας ξένος δε μπορεί να το διαβάσει... και... αν κατ'εξαίρεση κάποιος ξένος μπορεί όντως να το καταλάβει, δε μπορεί να το εφαρμόσει... δεν έχουμε μάθει πώς να παρουσιάζουμε τη Ρωσική πείρα μας στους ξένους... το πιο σπουδαίο πράγμα για όλους μας, Ρώσους και ξένους συντρόφους ομοίως, είναι να κάτσουμε και να μελετήσουμε... Εμείς μελετάμε με τη γενική έννοια. Αυτοί ωστόσο, πρέπει να μελετήσουν με την ειδική έννοια, έτσι ώστε να μπορούν να κατανοήσουν πραγματικά την οργανωτική δομή, τη μέθοδο και το περιεχόμενο του επαναστατικού έργου. [\[cxxxiii\]](#)

Η αποτυχία της Διεθνούς και ο μετασχηματισμός της σε εργαλείο της ανερχόμενης Ρωσικής κρατικής γραφειοκρατίας, δεν αναιρεί τη σύλληψη του συγκεντρωτικού παγκόσμιου κόμματος, καθώς εκείνη η σύλληψη ήταν η αντανάκλαση της διακρατικής φύσης της ταξικής πάλης. Όμως, πράγματι δείχνει ότι η δημιουργία μιας Διεθνούς εντείνει όχι μόνο τα πλεονεκτήματα, μα επίσης και τους κινδύνους τους εγγενείς στη δημιουργία κι ενός απλού κόμματος. Μια υγιής Διεθνής θα αποτελούσε ισχυρό αντίβαρο στις διαδικασίες εκφυλισμού που τελούνταν στη Ρωσία. Όπως ήταν, η Διεθνής αποδείχθηκε αξιόπιστο έρεισμα και υποστήριγμα για τη Σταλινική γραφειοκρατία. Αυτό που παρέμεινε από τα πρώτα

χρόνια της Κομμουνιστικής Διεθνούς ήταν, με τα λόγια του Τρότσκι, «μια ανεκτίμητη προγραμματική κληρονομιά».[\[cxxxiv\]](#) Σε αυτό μπορεί κανείς να προσθέσει ότι τα ντοκουμέντα της, οι θέσεις της, οι αντιδικίες της και από κάποιες απόψεις η πρακτική της, μας δίνουν την πιο ολοκληρωμένη εικόνα εφαρμογής της πλήρως αναπτυγμένης Λενινιστικής θεωρίας για το κόμμα.

7. Η ουσία της θεωρίας του Λένιν

Από την προηγούμενη αποτίμηση είναι καθαρό ότι η θεωρία του Λένιν για το κόμμα, ήταν ένα εξαιρετικά περίπλοκο, πολυεπίπεδο δόγμα. Έχουμε ισχυριστεί ότι για να κατανοήσουμε πλήρως αυτή τη θεωρία, είναι αναγκαίο να εξιχνιάσουμε την εξέλιξή της συσχετίζοντας κάθε βήμα στην ανάπτυξή της με τα πρακτικά και θεωρητικά προβλήματα που την προκαλούσαν. Αυτό προσπαθήσαμε να κάνουμε και πάνω σε αυτή τη βάση είναι εφικτό να τολμήσουμε μια σύντομη σύνοψη της ουσίας της θεωρίας.

Υπάρχουν δύο βασικά θέματα στην κομματική θεωρία του Λένιν: πρώτο, η απολύτως ανεξάρτητη οργάνωση των προχωρημένων εργατών, που υποβαστάζει άκαμπτα τα συνολικά συμφέροντα της εργατικής τάξης και όλων των εκμεταλλευμένων και τον τελικό στόχο της διεθνούς σοσιαλιστικής επανάστασης• δεύτερο, η στενότερη δυνατή σχέση με τη μάζα των εργατών, συντηρούμενη με την παροχή πρακτικής καθοδήγησης σε κάθε αγώνα που ενέχονται οι εργάτες ή που επηρεάζει τα συμφέροντά τους. Το πρώτο σημαίνει σταθερή προσκόλληση σε αρχές, προθυμία να αποδεχτεί κανείς, για μια περίοδο, τη θέση μιας μικροσκοπικής και φαινομενικά απομονωμένης μειοψηφίας και διεξαγωγή αδυσώπητης πάλης μέσα στην εργατική τάξη εναντίον όλων των εκφράσεων του οπορτουνισμού. Το τελευταίο σημαίνει ακραία τακτική ευελιξία και την ικανότητα να εκμεταλλεύεσαι κάθε οδό για να διατηρήσεις επαφή με τις μάζες.

Αυτά τα δύο στοιχεία δεν είναι ξεχωριστά μα διαλεκτικά συσχετισμένα και αμοιβαία εξαρτημένα. Χωρίς σταθερές αρχές και

πειθαρχημένη οργάνωση, το κόμμα είτε θα είναι ανίκανο να εκτελέσει τις απαραίτητες απότομες τακτικές στροφές είτε θα εκτροχιαστεί από αυτές. Χωρίς βαθιά εμπλοκή στους αγώνες της εργατικής τάξης, το κόμμα θα είναι ανίκανο να σφυρηλατήσει και να διατηρήσει την πειθαρχία του και θα γίνει αντικείμενο της πίεσης ξένων τάξεων. Αν δεν συνδεθεί ο καθημερινός αγώνας της εργατικής τάξης με τον τελικό στόχο της ανατροπής του καπιταλισμού, θα αποτύχει στον σκοπό του. Αν δεν μπορεί το κόμμα να σχετίσει τον τελικό στόχο με τους άμεσους αγώνες, θα εκφυλιστεί σε άχρηστη σέκτα. Όσο πιο αναπτυγμένη η αυθόρμητη δραστηριότητα των εργατών, τόσο πιο πολύ απαιτεί, επί ποινή καταστροφικής ήττας, συνειδητή επαναστατική οργάνωση. Όμως, μια επαναστατική οργάνωση δε μπορεί να συντηρείται και να ανανεώνεται, εκτός αν δέχεται μετάγγιση νέου αίματος από τον αυθόρμητο ξεσηκωμό των μαζών.

Όλες οι οργανωτικές μορφές του Μπολσεβικισμού -η στενή παρακολούθηση των συνόρων του κόμματος, η δέσμευση σε δραστηριότητα από όλα τα μέλη, η αυστηρή πειθαρχία, η πλήρης εσωκομματική δημοκρατία, ο πρωτεύων ρόλος του πυρήνα στο χώρο εργασίας, ο συνδυασμός νόμιμης και παράνομης δουλειάς- απορρέουν από την ανάγκη συνδυασμού αυτών των δύο στοιχείων. Το Λενινιστικό κόμμα αποτελεί τη συμπαγή έκφραση της μαρξιστικής σύνθεσης ντετερμινισμού και βολонταρισμού****** στην επαναστατική πρακτική.

Μέσα στην επαναστατική σταδιοδρομία του Λένιν οι δυο πλευρές που σκιαγραφήθηκαν εδώ ήταν συνεχώς παρούσες, αλλά σε διαφορετικές στιγμές η μία πλευρά υπερίσχυε της άλλης στις ανησυχίες του. Στα 1903 και 1914 και στα δύο πρώτα συνέδρια της Κομμουνιστικής Διεθνούς, ήταν η ανεξαρτησία του κόμματος που κυριαρχούσε. Στα 1905 και στο τρίτο και τέταρτο συνέδριο της Διεθνούς, ήταν η σχέση με τις μάζες. Τον Οκτώβρη του 1917 οι δυο τους ήταν αξεδιάλυτα συντηγμένες ακριβώς επειδή η επανάσταση σημάδεψε τη σύντηξη μέσα στην εργατική τάξη των άμεσων αιτημάτων και των ιστορικών συμφερόντων της. Μέρος της μοναδικής ιδιοφυίας του Λένιν ήταν η ικανότητά του να κρίνει

ποιες πλευρές να τονίζει, με ποιον τρόπο να «λυγίζει το κλαρί» σε μια συγκεκριμένη στιγμή.

«Δεν αρκεί» έγραφε, «να είσαι επαναστάτης και υπέρμαχος του σοσιαλισμού γενικώς. Είναι απαραίτητο να γνωρίζεις σε κάθε στιγμή πώς να βρίσκεις τον ιδιαίτερο κρίκο της αλυσίδας που πρέπει κανείς να αδράξει με όλη του τη δύναμη, ώστε να κρατηθεί στη θέση της όλη η αλυσίδα και πώς να προετοιμάζεσαι να συνεχίσεις στον επόμενο κρίκο.»[\[cxxv\]](#)

=2663 Αποτελούν τα κριτήρια με τα οποία και σε μεγάλο βαθμό το πλαίσιο μέσα στο οποίο, όλες οι άλλες συνεισφορές στην κομματική θεωρία, περιλαμβανομένης και του Μαρξ, πρέπει να εκτιμώνται.

* Μετά την ήττα της «γενικής πρόβας», της επανάστασης του 1905, συγκλήθηκε το Τέταρτο Συνέδριο του ΡΣΔΕΚ (Απρίλης-Μάης 1906), με τις φράξιες Μενσεβίκων και Μπολσεβίκων να καταλήγουν, μετά από σκληρές διαμάχες για τις διατυπώσεις και τα ψηφίσματα, σε μια τυπική ενότητα. Η εκτεταμένη διάλυση που η ήττα έφερε στις μαχητικές Μπολσεβίκικες τοπικές οργανώσεις είχε ως αποτέλεσμα μια Μενσεβίκικη πλειοψηφία στο Συνέδριο. Ουσιαστικά όμως οι δυο φράξιες εξακολούθησαν να λειτουργούν σαν ξεχωριστά κόμματα. Η οριστική διάσπαση έγινε το 1912.

** Νοβάγια Ζιζν (Νέα Ζωή): Εφημερίδα-όργανο της σοσιαλδημοκρατίας από το Νοέμβριο του 1905, με πρώτο εκδότη τον Μαξίμ Λιτβίνοβ. Με το ίδιο όνομα δημοσιεύτηκε την άνοιξη του 1917 η καθημερινή εφημερίδα της σοσιαλδημοκρατικής τάσης των Διεθνιστών (οπαδοί του Μάρτοβ) που αμφιταλαντεύονταν μεταξύ Μενσεβίκων και Μπολσεβίκων. Απαγορεύτηκε από την κυβέρνηση Κερένσκι το Σεπτέμβριο του 1917 και έκλεισε οριστικά για αντεπαναστατική δράση τον Ιούλη του 1918.

*** Μαύρες Εκατονταρχίες: από τις αρχές του 20ου αιώνα αντεπαναστατικό, μοναρχικό και εθνικιστικό κίνημα, οργανωμένο από την Τσαρική αστυνομία. Ουσιαστικά οι συναφείς οργανώσεις συσπείρωναν καθυστερημένα στοιχεία από όλες τις τάξεις, κυρίως

όμως γαιοκτήμονες, μικροαστούς και λούμπεν προλετάριους. Επιδίδονταν σε αντιεβραϊκά πογκρόμ και δολοφονίες επαναστατών ή φιλελεύθερων αστών.

**** Ως κεντρισμός περιγράφεται ένα ποικιλόχρωμο φάσμα αντιλήψεων που ταλαντεύονται μεταξύ ρεφορμιστικής κι επαναστατικής πολιτικής.

***** *Πράβντα* (στα ρωσικά: *Αλήθεια*). Καθημερινή εφημερίδα-όργανο των Μπολσεβίκων από τον Απρίλη του 1912. Βγήκε πρώτα στην Πετρούπολη. Η κυκλοφορία της έφτανε και τα 60.000 φύλλα. Ο Λένιν τη διεύθυνε από το εξωτερικό, στέλνοντας συνεχώς άρθρα και οδηγίες. Η αστυνομία την έκλεινε συχνά, αλλά αυτή εκδιδόταν με διαφορετικά ονόματα (*Ραμπότσαγια Πράβντα*, *Σεβέρναγια Πράβντα*, *Πράβντα Τρούντα*, *Ζα Πράβντου*, *Προλετάρσκαγια Πράβντα*, *Πουτ Πράβντι*, *Ραμπότσι*, *Τρουντόβαγια Πράβντα*). Μετά τον Ά Παγκόσμιο, ξαναβγήκε μόλις το Μάρτη του 1917.

***** στα Γερμανικά «Εμπρός», όργανο του SPD από το 1891 ως το 1933.

***** Το χρηματιστικό κεφάλαιο (finance capital) δεν πρέπει να μπερδεύεται με το χρηματικό, που διαχειρίζονται στο μεγαλύτερο βαθμό οι τράπεζες. Το χρηματιστικό κεφάλαιο έγκειται στη στενή διασύνδεση, στην ένωση, βιομηχανικού και τραπεζικού κεφαλαίου. Μια προχωρημένη συγκέντρωση κεφαλαίου σε λίγες καπιταλιστικές επιχειρήσεις οδηγεί στην απορρόφηση ή εκμηδένιση του καθαρά βιομηχανικού κεφαλαίου από το χρηματιστικό. Το ζήτημα έχει αναλύσει, εκτός από τον Λένιν στον *Ιμπεριαλισμό* και ο Μπουχάριν στο *Ιμπεριαλισμός και Παγκόσμια Οικονομία*.

***** *Ιουλιανά*: τα γεγονότα της πρόωρης εξέγερσης των εργατών της Πετρούπολης μεταξύ 3 (16) και 7 (20) Ιουλίου 1917. Οι μάζες της Πετρούπολης εξουθενωμένες από την πείνα, τον συνεχιζόμενο πόλεμο και την φιλοκαπιταλιστική πολιτική της Προσωρινής Κυβέρνησης προχωρούν σε ένοπλες απεργιακές

διαδηλώσεις, ζητώντας να πάει όλη η εξουσία στα Σοβιέτ. Ηγεσία όμως των Σοβιέτ είναι οι Μενσεβίκοι κι οι Εσέροι που απλώς θα προσχωρήσουν με τη λήξη των ταραχών στην Προσωρινή Κυβέρνηση, για να τις αποτρέψουν στο μέλλον με το «κύρος» τους. Οι Μπολσεβίκοι κατανοώντας ότι η υπόλοιπη χώρα δεν είναι ούτε πρόθυμη ούτε προετοιμασμένη για ανατροπή της Κυβέρνησης, συμμετέχουν μεν στο κίνημα, αλλά καταφέρνουν να το αποσοβήσουν έγκαιρα. Τον επόμενο μήνα θα ακολουθήσει κύμα καταστολής και συλλήψεων κατά των μπολσεβίκων (Τρότσκι και Λουνάτσαρσκι φυλακίζονται, Λένιν και Ζινόβιεφ κρύβονται) μέχρι την απόπειρα πραξικοπήματος του στρατηγού Κορνίλοβ. Η στάση των Μπολσεβίκων εξασφάλισε το μικρότερο δυνατό κόστος για το προλεταριάτο και ταυτόχρονα δεν τους αποξένωσε από αυτό.

***** Το Κομμουνιστικό Κόμμα Γερμανίας, ιδρυμένο μόλις στις 30 Δεκεμβρίου 1918 από την Ένωση Σπάρτακος των Καρλ Λίμπκνεχτ και Ρόζα Λούξεμπουργκ.

***** -ντετερμινισμός: αιτιοκρατία, αντίληψη σύμφωνα με την οποία όλα τα φαινόμενα έχουν δικά τους ειδικά και ανιχνεύσιμα αίτια, κυρίως τέτοια που συνιστούν άκαμπτους νόμους της φύσης, της ιστορίας, της οικονομίας κλπ. Ενώ ιστορικά αποτέλεσε θεμέλιο της επιστημονικής και ερευνητικής σκέψης, σε κόντρα με την σκοτεινή αυθαιρεσία των θεών ή της Φύσης, στη μηχανιστική του υπερβολή μπορεί να καταλήξει στο φαταλισμό, την άποψη ότι ο άνθρωπος δε μπορεί να επηρεάσει τα ιστορικά γεγονότα, την άρνηση της ανθρώπινης ελευθερίας δράσης.

-βολонταρισμός: (κατά λέξη «εθελοντισμός»), αντίληψη υπερβολικής πίστης στο υποκείμενο, σύμφωνα με την οποία η συνειδητή δράση του ατόμου (ή ομάδων ατόμων) μπορεί να αλλάξει κατά το δοκούν οποιεσδήποτε αντικειμενικές συνθήκες.

[i] Βλ. Λένιν, *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.17, Μόσχα 1962, σ.74-75.

[ii] στο ίδιο Τομ.19, σ.301.

[iii] στο ίδιο Τομ.19, σ.298.

[\[iv\]](#) Τρότσκι, *Η Διαρκής Επανάσταση και Αποτελέσματα και Προοπτικές*, Νέα Υόρκη 1969, σ.114.

[\[v\]](#) Οι χειρότεροι δράστες από αυτήν την πλευρά, είναι βέβαια επίσημοι Σοβιετικοί ιστορικοί και θεωρητικοί, για τους οποίους ο Λένιν έχει μετατραπεί σε αλάνθαστο πάπα, αλλά υπάρχει μια τάση σε αυτή την κατεύθυνση ακόμη και σε έργα τέτοια, όπως το Λένιν του Λούκατς.

[\[vi\]](#) Τρότσκι, «Κάτω τα χέρια από τη Ρόζα Λούξεμπουργκ», στο Μάιρη Άλις Γουότερς (συντ.), *Η Ρόζα Λούξεμπουργκ Ομιλεί*, Νέα Υόρκη 1970, σ.444.

[\[vii\]](#) Τα επιχειρήματα του Λένιν συνοψίζονται στο *Δύο Τακτικές της Σοσιαλδημοκρατίας στη Δημοκρατική Επανάσταση*, Πεκίνο 1965.

[\[viii\]](#) Ψήφισμα της Μενσεβίκικης Καυκασιανής Συνδιάσκεψης του 1905, παρατίθεται στο ίδιο, σ.102.

[\[ix\]](#) Για την από μέρους του Λένιν καταδίκη και τη σύγκριση της στάσης του Πλεχάνοβ προς το 1905 με εκείνη του Μαρξ προς την Παρισινή Κομμούνα, δες *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.12, ο.π., σ.104-112.

[\[x\]](#) Λένιν, *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.16, ο.π., σ.380.

[\[xi\]](#) Λένιν, *Δύο Τακτικές της Σοσιαλδημοκρατίας στη Δημοκρατική Επανάσταση*, ο.π., σ.2-3.

[\[xii\]](#) Λένιν, *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.10, ο.π., σ.32.

[\[xiii\]](#) Λένιν, *Δύο Τακτικές της Σοσιαλδημοκρατίας στη Δημοκρατική Επανάσταση*, ο.π., σ.155.

[\[xiv\]](#) Λένιν, *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.13, ο.π., σ.108.

[\[xv\]](#) Λένιν, *Δύο Τακτικές της Σοσιαλδημοκρατίας στη Δημοκρατική Επανάσταση*, ο.π., σ.155.

[\[xvi\]](#) στο ίδιο σ.2.

[\[xvii\]](#) Ν. Κρούσκαγια, *Αναμνήσεις του Λένιν*, Λονδίνο 1970, σ.115-16.

[\[xviii\]](#) Τρότσκι, *Στάλιν*, Λονδίνο 1968, σ.64-65.

[\[xix\]](#) Λένιν, *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.10, ο.π., σ.19.

[\[xx\]](#) στο ίδιο Τομ.10, σ.39.

[\[xxi\]](#) στο ίδιο Τομ.10, σ.23.

[\[xxii\]](#) στο ίδιο Τομ.8, σ.219.

[\[xxiii\]](#) στο ίδιο Τομ.10, σ.36.

[\[xxiv\]](#) στο ίδιο Τομ.10, σ.32.

[\[xxv\]](#) στο ίδιο Τομ.15, σ.355.

[\[xxvi\]](#) Ο Λένιν συνόψισε την πείρα του Μπολσεβίκικου κόμματος, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην περίοδο της αντίδρασης, ως βάση των επιχειρημάτων του κατά του ακροαριστερισμού στο *Αριστερισμός- Παιδική Ασθένεια του Κομμουνισμού*.

[\[xxvii\]](#) Λένιν, *Αριστερισμός- Παιδική Ασθένεια του Κομμουνισμού*, Μόσχα 1960, σ.12.

[\[xxviii\]](#) στο ίδιο σ.13.

[\[xxix\]](#) Δες Τρότσκι, «Οι Διαφορές μας», στο 1905, νέα Υόρκη 1971, σ.299-318.

[\[xxx\]](#) Εξαιτίας της λογοκρισίας, έπρεπε να επιστρατεύεται Αισώπεια γλώσσα. Έτσι το Μπολσεβίκικο πρόγραμμα αναφερόταν ως «τα αμετρίαστα αιτήματα του 1905».

[\[xxxi\]](#) Βλ. Τόνι Κλιφ, «Η Πράβντα του Λένιν», *Διεθνής Σοσιαλισμός (International Socialism)*, 67, σ.12.

[\[xxxii\]](#) Βλ. Λένιν, *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.20, ο.π., σ.363.

[\[xxxiii\]](#) στο ίδιο σ.366.

[\[xxxiv\]](#) Ντ. Λέιν, *Οι Ρίζες του Ρωσικού Κομμουνισμού*, Άσεν 1969, σ.26.

[\[xxxv\]](#) στο ίδιο σ.50.

[\[xxxvi\]](#) Λένιν, *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.20, ο.π., σ.369.

[\[xxxvii\]](#) Ο.Πιατνίτσκι, *Η Μπολσεβικοποίηση των Κομμουνιστικών Κομμάτων με την Εξάλειψη των Σοσιαλδημοκρατικών Παραδόσεων*, Εκδόσεις Κομμουνιστικής Διεθνούς 1934, τυπωμένο από την Λονδρέζικη Συμμαχία για την Υπεράσπιση των Εργατικών Δικαιωμάτων (χ.ημερ.), σ.5.

[\[xxxviii\]](#) στο ίδιο σ.6.

[\[xxxix\]](#) Νούμερα υπολογισμένα από Ντ. Λέιν, ο.π. σ.37.

[\[xl\]](#) Τρότσκι, *Η Προδομένη Επανάσταση*, Λονδίνο 1967, σελ 159.

[\[xli\]](#) Ντ. Λέιν, ο.π. σ.37.

[\[xlii\]](#) Ο Λέοναρντ Σαπίρο σχολιάζει: «θα θυμίσουμε ότι, στο Ρώσικο πλαίσιο, η φράση πήγαζε από το Γερμανικό Σοσιαλδημοκρατικό Κίνημα και χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά στα 1865 από τον Τζ.Μπ.Σβάιτσερ, έναν από του πρωτεύοντες ακόλουθους του Λασάλ.» Λέοναρντ Σαπίρο, *Το Κομμουνιστικό Κόμμα της Σοβιετικής Ένωσης*, Λονδίον 1970, σελ 75 σημ.

[\[xliii\]](#) Λένιν, *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.11, ο.π., σ.320.

[\[xliv\]](#) στο ίδιο σ.320-21.

[\[xlv\]](#) Ο. Πιατνίτσκι, ο.π. σ.13.

[\[xlvi\]](#) Τρότσκι, *Στάλιν*, ο.π. σ.168.

[\[xlvii\]](#) Λένιν, *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.21, ο.π., σ.16.

[\[xlviii\]](#) στο ίδιο σ.16.

[\[xlix\]](#) στο ίδιο σ.16-17.

[\[l\]](#) στο ίδιο σ.17.

[\[li\]](#) στο ίδιο σ.31.

[\[lii\]](#) στο ίδιο σ.34.

[\[liii\]](#) στο ίδιο σ.93.

[\[liv\]](#) στο ίδιο σ.162.

[\[lv\]](#) στο ίδιο σ.110.

[\[lvi\]](#) Καρλ Κάουτσκι, παρατίθεται στο Λένιν, *Ο Μαρξισμός για το Κράτος*, Μόσχα 1972, σ.78.

[\[lvii\]](#) στο ίδιο

[\[lviii\]](#) Λένιν, «Υλισμός και Εμπειριοκριτικισμός», *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.14, ο.π.

[\[lix\]](#) Λένιν, «Υλισμός και Εμπειριοκριτικισμός», *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.38, ο.π.

[\[lx\]](#) Αυτό το θέμα συζητιέται σε μεγαλύτερο βάθος σε σχέση με τον Γκράμσι στο Κεφάλαιο 6.

[\[lxi\]](#) Βλ. Ένγκελς στον Μαρξ, 7 Οκτώβρη 1858, στο Μαρξ και Ένγκελς, *Επιλεγμένη Αλληλογραφία*, ο.π. σ.110, και Ένγκελς στον Κάουτσκι, 12 Σεπτέμβρη 1882, στο ίδιο σ.351.

[\[lxii\]](#) Λένιν, *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.23, ο.π., σ.115.

[\[lxiii\]](#) στο ίδιο σ.116.

[\[lxiv\]](#) στο ίδιο σ.116-17.

[\[lxv\]](#) στο ίδιο σ.116.

[\[lxvi\]](#) Επειδή ο Λένιν έγραψε το *Κράτος και Επανάσταση* τον Αύγουστο-Σεπτέμβρη του 1917, συχνά υποτίθεται ότι η έμπνευση γι' αυτό το θεωρητικό προχώρημα ήρθε από την εμπειρία της Ρώσικης Επανάστασης. Το γεγονός είναι πως ο Λένιν

πρωτοαναφέρθηκε στην ανάγκη για μια θεωρητική μελέτη του κράτους απαντώντας σε άρθρο του Μπουχάριν (βλ. Λένιν, *Διαλεκτά Έργα*, τομ.23, ο.π., σελ 165-166) και το Φλεβάρη του 1917 ο Λένιν είχε ολοκληρώσει όλες τις προετοιμασίες γι' αυτό. Οι σημειώσεις του έχουν δημοσιευτεί στο Λένιν, *Ο Μαρξισμός για το Κράτος: Προπαρασκευαστικό Υλικό για το Βιβλίο: "Κράτος και Επανάσταση"*, Μόσχα 1972. (Για κάποιο λόγο δεν εμπεριέχονται στις αγγλικές εκδόσεις των *Διαλεκτών Έργων*.) Μια εξέταση αυτού του υλικού δείχνει πως περιέχει όλες τις ουσιαστικές ιδέες του *Κράτος και Επανάσταση*.

[lxvii] Καρλ Κάουτσκι, *Ο Δρόμος για την Εξουσία*, Σικάγο 1910, σ.95, παρατίθεται στο Κρις Χάρμαν, «Κόμμα και Τάξη», Λονδίνο (χ.ημρ.), σ.50.

[lxviii] Καρλ Κάουτσκι, *Το Πρόγραμμα της Ερφούρτης*, Σικάγο 1910, σ.188, παρατίθεται στο ίδιο σ.49.

[lxix] Μαρξ, *Ο Εμφύλιος Πόλεμος στη Γαλλία*, Πεκίνο 1966, σ.64.

[lxx] Λένιν, *Ο Μαρξισμός για το Κράτος: Προπαρασκευαστικό Υλικό για το Βιβλίο: "Κράτος και Επανάσταση"*, ο.π. σ.50-51.

[lxxi] Το να το λέμε αυτό, δε σημαίνει πως η επανάσταση πρέπει απαραίτητα να ενέχει πολλή αιματοχυσία. Αυτό θα εξαρτηθεί από την ισορροπία δυνάμεων και την αντίδραση της άρχουσας τάξης. Όμως απαραίτητα ενέχει τη χρήση «παράνομης» και «αντισυνταγματικής» φυσικής δύναμης, ακριβώς επειδή η επανάσταση ανατρέπει την παλιά νομιμότητα, την παλιά συνταγματική τάξη και τις αντίστοιχες δομές εξουσίας.

[lxxii] Λένιν, *Κράτος και Επανάσταση*, Πεκίνο 1965, σ.139-40.

[lxxiii] Κρις Χάρμαν, «Κόμμα και Τάξη», ο.π. σ.63.

[lxxiv] Βέβαια, μετά την επανάσταση στη Ρωσία (θα συζητήσουμε αυτό το θέμα ξανά σε σχέση με την πραγματική κατάληψη της εξουσίας τον Οκτώβρη) η πραγματικότητα δεν συμβιβάστηκε καθόλου με αυτό το σχήμα. Πρώτα αργά και μετά με αυξανόμενη

ταχύτητα, κόμμα και κράτος άρχιζαν να συγχωνεύονται, ωστόσο, από καιρό, πια να ταυτίζονται σε όλες τις προθέσεις και τους σκοπούς. Αλλά αυτό δεν ήταν μια βαθμιαία μεταφορά της θεωρίας στην πράξη. Αντίθετα, ήταν μια πλευρά του εκφυλισμού της επανάστασης συνολικά, παραγμένη από το συνδυασμό της απομόνωσης της Ρωσίας, της καθυστέρησής της, της καταστροφής της οικονομίας της και του αποδεκατισμού και της αποθάρρυνσης της Ρωσικής εργατικής τάξης.

[lxxv] Το νούμερο του Αυγούστου το μάντεψε ο Σβερντλόβ, ο κομματικός γραμματέας. Τα νούμερα του Γενάρη και του Απρίλη ήταν επίσημα κομματικά νούμερα, μα επίσης μόνον προσεγγίσεις.

[lxxvi] Λέοναρντ Σαπίρο, ο.π. σ.173.

[lxxvii] Μάρτοβ στον Άξελροντ, 19 Νοέμβρη 1917, παρατίθεται στο Ι. Γκέτζλερ, *Μάρτοβ*, Κέιμπριτζ 1967, σ.172.

[lxxviii] Ε.Χ. Καρρ, Τομ1, σ.81.

[lxxix] Τρότσκι, *Η Ιστορία της Ρωσικής Επανάστασης*, Λονδίνο 1977, σ.236.

[lxxx] Ο Τρότσκι γράφει: «Η Βδομάδα του Σπάρτακου το Γενάρη του 1919 στο Βερολίνο, ανήκε στον ίδιο τύπο ενδιαμέσης μισο-επανάστασης με τα Ιουλιανά στην Πετρούπολη... Αυτό που έλειπε ήταν ένα Μπολσεβίκικο κόμμα.» ο.π. σελ 591

[lxxxi] Ε.Χ. Καρρ, Τομ1, ο.π.σ.81.

[lxxxii] Η απόφαση πάρθηκε με 10 ψήφους εναντίον 2, σε ένα ψήφισμα που έθεσε ο Λένιν στις 10 Οκτώβρη (δηλ. 23 Οκτώβρη στο Ρωσικό (Ιουλιανό) Ημερολόγιο). Για τη συζήτηση δες, *Οι Μπολσεβίκοι και η Οκτωβριανή Επανάσταση*, Πρακτικά της Κεντρικής Επιτροπής του Ρωσικού Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος (Μπολσεβίκοι), Αύγουστος 1917-Φλεβάρης 1918, Λονδίνο 1974, σελ. 85-89.

[lxxxiii] Έτσι, ο Λέοναρντ Σαπίρο γράφει: «Αυτή είναι μια ιστορία του πώς μια ομάδα αποφασισμένων ανδρών κατέλαβαν την

εξουσία για τον εαυτό τους στη Ρωσία το 1917 και εμπόδισαν τους άλλους να την μοιραστούν.» *Η Προέλευση της Κομμουνιστικής Αυταρχίας*, Λονδίνο 1966.

[\[lxxxiv\]](#) Λένιν, *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.26, ο.π., σ.144.

[\[lxxxv\]](#) στο ίδιο Τομ.24, σ.48.

[\[lxxxvi\]](#) στο ίδιο σ.49.

[\[lxxxvii\]](#) στο ίδιο τομ.25, σ.189.

[\[lxxxviii\]](#) στο ίδιο

[\[lxxxix\]](#) στο ίδιο Τομ.26, σ.303.

[\[xc\]](#) στο ίδιο Τομ.24, σ.45.

[\[xci\]](#) στο ίδιο σ.44.

[\[xcii\]](#) Για τα επιχειρήματα αυτής της ομάδας δεξ το ντοκουμέντο των Κάμενεφ και Ζινόβιεφ για την «Τρέχουσα Κατάσταση», στο *Οι Μπολσεβίκοι και η Οκτωβριανή Επανάσταση*, ο.π. σελ 89-95.

[\[xciii\]](#) Βλ. Λένιν, *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.26, ο.π. σ.84.

[\[xciv\]](#) στο ίδιο σ.282.

[\[xcv\]](#) Εδώ αναφερόμαστε, βέβαια, στα πρώτα χρόνια της Κομιντέρν, ειδικά στην περίοδο των πρώτων τεσσάρων συνεδρίων της.

[\[xcvi\]](#) Τζέιν Ντεγκρά (συντ.), *Η Κομμουνιστική Διεθνής 1919-1943. Ντοκουμέντα*. Τομ1, σ.164.

[\[xcvii\]](#) στο ίδιο σ.165.

[\[xcviii\]](#) Τρότσκι, *Για τον Λένιν*, Λονδίνο 1971, σ.143.

[\[xcix\]](#) Γκέοργκ Λούκατς, ο.π. σ.59.

[\[c\]](#) Κεντρισμός -ο Λενινιστικός όρος για το Καουτσκικό «κέντρο»

της Γερμανικής Σοσιαλδημοκρατίας και παρόμοιων τάσεων σε άλλες χώρες π.χ. ο Μάρτοβ στη Ρωσία, ο Σεράτι στην Ιταλία και ο ΜακΝτόναλντ στην Αγγλία.

[\[ci\]](#) Λένιν, *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.31, ο.π., σ.206-207.

[\[cii\]](#) στο ίδιο σ.207.

[\[ciii\]](#) στο ίδιο σ.208.

[\[civ\]](#) Ντεγκρά (συντ.), ο.π. Τομ1, σ.167.

[\[cv\]](#) Λένιν, *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.31, ο.π. σ.250-51.

[\[cvi\]](#) Για την ομιλία του Λένιν για το ζήτημα βλ. *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.31, ο.π. σ.235-39. Για του Τρότσκι βλ. *Τα Πρώτα Πέντε Χρόνια της Κομμουνιστικής Διεθνούς*, Τομ.1, Νέα Υόρκη 1973, σ.97-101.

[\[cvii\]](#) Ντεγκρά (συντ.), ο.π. Τομ1, σ.131.

[\[cviii\]](#) Λένιν, *Αριστερισμός- Παιδική Ασθένεια του Κομμουνισμού*, ο.π. σ.25.

[\[cix\]](#) στο ίδιο σ.38.

[\[cx\]](#) στο ίδιο σ.42.

[\[cxi\]](#) στο ίδιο σ.38.

[\[cxii\]](#) στο ίδιο σ.42.

[\[cxiii\]](#) Ένγκελς, παρατίθεται στο ίδιο σ.50.

[\[cxiv\]](#) στο ίδιο σ.52.

[\[cxv\]](#) στο ίδιο

[\[cxvi\]](#) Για ένα πιο λεπτομερή απολογισμό της καταστροφής της «Δράσης του Μάρτη», δες Φραντς Μπόρκεναου, *Παγκόσμιος Κομμουνισμός*, Ανν Άρμπορ 1971, σ.214-20.

[\[cxvii\]](#) Λένιν, *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.32, ο.π., σ.469.

[\[cxviii\]](#) Ντεγκρά (συντ.), ο.π. Τομ1, σ.243.

[\[cxix\]](#) στο ίδιο σ.259.

[\[cxx\]](#) Για παραπέρα πραγμάτευση του ενιαίου μετώπου δες Κεφάλαιο 5 παρακάτω.

[\[cxxi\]](#) Λένιν, *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.29, ο.π. σ.310.

[\[cxxii\]](#) Το τέταρτο συνέδριο ήταν απερίφραστο σε αυτό το σημείο. Ένα ομόφωνα υιοθετημένο ψήφισμα περιλάμβανε τη δήλωση: «Το τέταρτο παγκόσμιο συνέδριο υπενθυμίζει στο προλεταριάτο όλων των χωρών ότι η προλεταριακή επανάσταση δε μπορεί ποτέ να θριαμβεύσει ολοκληρωτικά μέσα σε μία μόνο χώρα, παρά πρέπει να θριαμβεύσει διεθνώς, ως παγκόσμια επανάσταση.» Τζέιν Ντεγκρά (επ.), Τομ. 1, ο.π., σελ 444. Αυτό το ζήτημα επίσης εξετάζεται πληρέστερα στο Κεφάλαιο 5.

[\[cxxiii\]](#) Λένιν, *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.33, ο.π. σ.430-32.

[\[cxxiv\]](#) Τρότσκι, *Τα Πρώτα Πέντε Χρόνια της Κομμουνιστικής Διεθνούς*, Τομ.1, ο.π.

[\[cxxv\]](#) Λένιν, *Επιλεγμένα Έργα*, Τομ.22, ο.π. σ.286.